

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра економічної безпеки та фінансових розслідувань

ПОДКОВЕНКО Леся Василівна

**Безпека як сфера підприємницької діяльності / Security
as an area of business activity**

спеціальність: 073 - Менеджмент
магістерська програма – Управління фінансово-економічною безпекою

Магістерська робота

Виконала студентка групи
МФЕБзм-21
Л.В. Подковенко

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент Н.Б. Москалюк

Магістерську роботу допущено
до захисту:

« ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Н.Б. Москалюк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ БЕЗПЕКИ В ІНФРАСТРУКТУРНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Економічний аспект змісту безпеки	9
1.2. Соціальне та економічне значення запобігання загрозам бізнесу.....	21
1.3. Сутність і види послуг безпеки	28
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СФЕРІ БЕЗПЕКИ	
2.1. Організаційно-правові основи надання послуг безпеки.....	38
2.2. Специфіка економіки і управління бізнес-процесів забезпечення безпеки.....	44
2.3. Аналіз стану та перспектив розвитку ринку послуг безпеки в Україні.....	53
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ БЕЗПЕКИ ЯК СФЕРИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	
3.1. Напрямки і методи розвитку підприємницької діяльності з надання послуг безпеки.....	65
3.2. Методика вибору організаційної форми суб'єктів, які здійснюють комерційну діяльність по запобіганню загроз підприємництву.....	78
3.3. Способи розподілу функцій розшукової та інформаційно-пошукової роботи зі створення умов безпеки.....	85
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сьогодні Україна переживає досить складний період на шляху свого політичного та соціально-економічного розвитку. Як ми можемо бачити, зміни, які об'єктивно є необхідними, у переважній більшості елементів соціально-економічної системи суспільного життя, на превеликий жаль, відбуваються зі значними труднощами. Поточна ситуація, яка склалась у суспільно-політичній та в економічній системах нашої країни може спричинити для бізнесу багато загроз і небезпек, які зараз передбачити майже неможливо. Окрім того, ситуація може погіршуватись за рахунок таких негативних явищ, як криміналізації бізнесу, корупція, розкрадання та різного роду фальсифікації і шахрайства. Ірраціональність мислення окремих бізнесменів, політична нестабільність в державі та неузгодженість нормативно-правової бази здійснення підприємницької діяльності в умовах переходу до нових форм державного управління можуть породжувати в бізнесі цілий ряд проблем безпеки, які, насамперед, загострюють проблему забезпечення національної безпеки держави. Недостатня розробленість та значення теоретичних та науково-методичних засад забезпечення безпеки підприємницької діяльності як складової національної безпеки держави обумовили основну мету і завдання дослідження.

Поступовий розвиток економіки України в умовах ринку може здійснюватися тільки при ефективному функціонуванні в інфраструктурі підприємництва спеціальних ланок, діяльність яких спрямована на зниження різних факторів загроз, що перешкоджають успішності бізнесу. Досвід країн з розвиненою ринковою економікою свідчить про те, що запобігання загрозам і усунення їх чинників є на сьогодні необхідним елементом інфраструктурного розвитку підприємницької діяльності та формування сприятливої підприємницької сфери.

Розвиток безпеки як сфери підприємництва зумовили два взаємопов'язані фактори. По-перше, активізація різних факторів загроз економіці галузей народного господарства спричинила за собою зростання попиту на послуги щодо їх запобігання. По-друге, прийняті в останні роки на державному рівні нормативні акти визначили правові основи підприємницької діяльності в сфері безпеки. Разом з тим, існує ряд факторів, які перешкоджають подальшому успішному забезпеченню потреб галузей народного господарства в послугах безпеки. Найважливішим серед них є неадекватність сучасним вимогам ринкової економіки існуючого організаційно-економічного механізму підприємництва в сфері безпеки. Тому, дослідження і розробка проблем функціонування безпеки як сфери підприємництва набуває першочергового значення і є актуальною.

Необхідність і можливість розробки шляхів вдосконалення підприємницької діяльності в сфері безпеки на основі комплексного використання сучасних інструментів економіки і управління визначили вибір теми магістерської, її мету, предмет і об'єкт дослідження.

Мета і завдання магістерської роботи. Метою є наукове обґрунтування шляхів вдосконалення підприємницької діяльності в сфері безпеки. Зазначена мета роботи досягається за допомогою вирішення наступних завдань:

по-перше, уточнити сутність і визначити зміст економічних, правових і соціальних аспектів безпеки;

по-друге, деталізувати чинники загроз економіці галузей народного господарства;

по-третє, дослідити зміст і види послуг безпеки, а також стан і перспективи розвитку ринку цих послуг в Україні;

по-четверте, виявити особливості правового регулювання, економіки і управління бізнес-процесів забезпечення безпеки;

по-п'яте, визначити напрямки і методи вдосконалення підприємницької діяльності з надання послуг безпеки;

по-шосте; запропонувати організаційно-економічний механізм підприємництва в сфері безпеки і розробити методичний апарат вибору організаційної форми суб'єктів, які здійснюють комерційну діяльність в сфері забезпечення безпеки і уточнити розподіл функцій розвідувальної та інформаційно-пошукової роботи між ними.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку підприємницької діяльності у сфері безпеки.

Предметом дослідження є економічні та виробничі відносини, що виникають у сфері забезпечення безпеки підприємницької діяльності, та шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму цієї діяльності.

Методологія дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові розробки вітчизняних вчених, в яких висвітлюються проблеми безпеки бізнесу, а також економіки і управління підприємством в сфері безпеки. Обґрунтованість основних результатів дослідження базується на використанні сучасного наукового інструментарію – системного підходу до об'єкта дослідження, який передбачає декомпозицію складних систем на підсистеми і їх аналіз з урахуванням взаємозв'язку цих підсистем, діалектичного методу, методів наукової абстракції, порівняння, групування та узагальнення. У роботі застосовувалися також методи економічного аналізу: горизонтальний, вертикальний і факторний.

Теоретичну основу роботи складають праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері дослідження проблем підприємництва в сфері безпеки. У магістерській роботі зберігається історична наступність у розробці теоретичних і методологічних проблем підприємництва в сфері безпеки. Проблемам забезпечення безпеки підприємницької діяльності та національної безпеки держави присвячені чисельні праці вітчизняних та зарубіжних авторів, таких, як Л. Абалкін, А. Архіпов, В. Бараннік, А.Беспалько, Я. Бузанова, А.Власков, В.Гапоненко, В.Геєць, А.Городецький, В.Дергачова, Я.Жаліло, Т.Іванюта, Б.Кваснюк, В. Ліпкан, В.Максімова,

В.Мунтіян, Т.Муренко, О.Остроухов, Г.Пастернак-Таранушенко, В.Поляков, В. Шаховий А.Шестаков, В. Ярочкін та ін.

У процесі наукової роботи використані законодавчі та нормативні акти з загальноекономічних питань, ліцензування, здійснення охоронної діяльності, публікації з проблематики дослідження в економічних виданнях. При розробці системи заходів щодо вдосконалення підприємницької діяльності з надання послуг безпеки були вивчені різні матеріали наукових конференцій, публічних дискусій, загальна і спеціальна література в областях охоронної діяльності; корпоративної безпеки; економічної безпеки, розвідки і контррозвідки. Як фактичного матеріалу, що ілюструє представлені в роботі висновки, були використані статистичні матеріали Державного комітету зі статистики України, дані маркетингових досліджень, що публікуються в періодичній пресі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вирішені завдання з розробки теоретико-методологічних і практичних проблем підприємницької діяльності в сфері безпеки. На захист виносяться нижченаведені положення і висновки, що характеризуються науковою новизною:

Розкрито природу двосторонньої взаємодії підприємництва і безпеки. З одного боку безпека є елементом інфраструктури бізнесу, необхідним для його успішного функціонування і розвитку. З іншого боку – областю підприємницької діяльності в сфері послуг, яка в свою чергу може бути деталізована на конкретні види послуг безпеки.

Виявлено та класифіковано аспекти загроз безпеки, в тому числі найбільш важливі з них: економічний і соціальний. Економічний аспект безпеки полягає в зниженні негативних наслідків для стійкого розвитку господарюючих суб'єктів. Соціальний аспект полягає в забезпеченні соціальної стабільності в суспільстві і свободи реалізації конституційних прав особистості. Облік державою економічного і соціального аспектів безпеки необхідний для виконання завдань в області регулювання економіки і соціальної політики.

Визначено основні тенденції розвитку ринку послуг безпеки. Перша – сталий розвиток ринку послуг безпеки, темпами, що випереджають зростання інших галузей сфери послуг. Друга – невідповідність в структурі попиту і пропозиції за видами послуг безпеки. Його подолання необхідно і можливо на шляху розвитку, в першу чергу інформаційно-аналітичних послуг.

Встановлено особливості бізнес-процесів забезпечення безпеки: недостатня правова визначеність цього виду підприємницької діяльності; надзвичайно жорстка залежність стану суб'єктів від використання ними наявного потенціалу, і недосконалість їх сучасного організаційно-економічного механізму. Запропоновано ряд конкретних заходів і науково-обґрунтованих методів їх вдосконалення.

Запропоновано найбільш ефективні організаційні форми створення підприємницьких структур в сфері послуг по забезпеченню безпеки.

В якості методів вдосконалення послуг безпеки автор підтримує запропонований вітчизняними науковцями методичний апарат, що включає: принципи і методику вибору організаційної форми підприємницької діяльності в сфері безпеки; варіанти способів розподілу функцій по створенню умов безпеки.

Практична значимість отриманих результатів. Основні положення, висновки і рекомендації наукового дослідження спрямовані на широке їх практичне використання в процесі підвищення ефективності безпеки як сфери підприємницької діяльності. Самостійне практичне значення зокрема мають запропоновані в якості основних напрямків вдосконалення послуг безпеки в сучасних умовах:

- правові заходи, які полягають в законодавчому закріпленні нових видів послуг, що сприяють запобіганню загроз бізнесу та особистості;
- організаційні заходи, що складаються в зростанні кількості видів, масштабів і якості послуг, що надаються, відповідному попиту;
- економічні заходи, що сприяють зростанню економічної доцільності підприємництва в сфері безпеки.

Проаналізована методика вибору форми підприємницької діяльності в сфері безпеки, що представляє собою сукупність послідовних етапів застосування методів прийняття управлінського рішення, об'єднаних, єдиним інтегральним критерієм. Багатоваріантний підхід у розподілі функцій зі створення умов безпеки, представлений поєднанням централізованого, децентралізованого та змішаного способів і висновків про доцільність використання при виконанні контррозвідувальної роботи централізованого, або змішаного способів, а при веденні інформаційно-пошукової роботи – децентралізованого, або змішаного.

Висновки і рекомендації, викладені в магістерській, не обмежуються рамками певних господарюючих суб'єктів, вони можуть бути застосовані до підприємницької діяльності в сфері безпеки, що здійснюється в рамках будь-якої з дозволених законом організаційно-правових форм господарювання.

Апробація результатів магістерської роботи. Положення магістерської роботи доповідалися на науковій конференції: 3-4 квітня 2017р. – «Правова система України в умовах європейської інтеграції : погляд студентської молоді» (м.Тернопіль; тези опубліковані).

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Обсяг магістерської роботи складає 108 сторінок.

РОЗДІЛ 1. РОЛЬ БЕЗПЕКИ В ІНФРАСТРУКТУРНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Економічний аспект змісту безпеки

Стійке функціонування сучасних вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності неможливо без наявності ринкового середовища, невід'ємною частиною якого є певна інфраструктура, що представляє собою комплекс різних галузей і чинників, що забезпечують умови для ефективного бізнесу. Запобігання різним загрозам і усунення їх чинників є на сьогодні необхідним елементом інфраструктурного розвитку підприємницької діяльності та формування сприятливої підприємницької сфери.

У сфері підприємницької діяльності постійно існують загрози з боку суб'єктів протиправних дій, що знижують можливості успішного функціонування бізнесу. Тому, в сучасній інфраструктурі ринкового середовища функціонують ланки, що відповідають за безпеку підприємницької діяльності. У сучасних умовах функції цих ланок здійснюються трьома структурами: державою; системами безпеки самих господарюючих суб'єктів; а також суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють, на підставі наявних дозвільних документів, надання послуг з безпеки.

Діяльність трьох названих ланок підприємницької сфери, які здійснюють забезпечення безпеки, нормативно закріплена. Функції держави щодо захисту економічних інтересів підприємств і інших господарюючих суб'єктів визначені у Законі України «Про основи національної безпеки України» [9].

У Законі України «Про основи національної безпеки України» економічна безпека визначається як «можливість і готовність економіки забезпечити гідні умови життя, військово-політичну стабільність суспільства і цілісність держави; протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх

негативних факторів і бути матеріальною основою національної безпеки» [9]. На підставі викладеного можна констатувати законодавче закріплення безпеки з одного боку, як однієї з невід'ємних функцій держави, з іншого боку – як фактора стійкості розвитку економічної системи.

Незважаючи на закріплення змісту цього поняття, сучасними вітчизняними вченими категорія «економічної безпеки» трактується надзвичайно по-різному, тому потребує додаткового групування за найбільш загальними підходами. Перш за все необхідно сказати, що зміст цього поняття має розкриватися через конкретизацію більш загального поняття «безпека», зміст якого також різним чином розкривається в роботах сучасних авторів.

Одна з найбільш вдалих, на наш погляд, спроб групування поглядів сучасних авторів на зміст поняття «безпека» представлена в роботі С.Залисини та С. Павленко. Ними пропонується наступна система підходів до змісту поняття «безпека»:

- захищеність, стан захищеності;
- відсутність загрози;
- властивість, атрибут системи;
- специфічна діяльність;
- інші, менш поширені підходи [16, с.64].

Так, в роботі таких авторів, як В. Гусєв, В. Дьомін, В. Шульц безпека трактується як «захищеність стану суспільних відносин, що забезпечують прогресивний розвиток суспільства в конкретних історичних умовах» [63, с.56].

У рамки даного підходу вписуються і ряд визначень поняття «економічної безпеки». У монографії А. Шаваєва під економічною безпекою господарюючого суб'єкта розуміється «стан його захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє надійно зберегти та ефективно використовувати матеріал, фінансовий та кадровий потенціал» [103, с.188]. У статті А. Котової наводиться трактування категорії економічної безпеки

Н.Блінова і А.Городецького «як надійної і забезпеченої всіма необхідними засобами та інститутами держави (включаючи силові структури і спецслужби) захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки від внутрішніх і зовнішніх загроз, економічних і матеріальних збитків» [69, с.57].

У рамках другого підходу до визначення поняття безпеки, трактується в цілому як відсутність загрози або підтримання її на узгодженому щодо захищеності системи рівні. Такий підхід також необхідно розглядати як при виявленні економічного змісту поняття «економічна безпека», так і при визначенні ролі останньої в інфраструктурному забезпеченні підприємницької діяльності, оскільки саме відсутність загроз багато в чому створює необхідні умови для ефективної підприємницької діяльності.

Третє трактування змісту поняття «безпека» як властивості, атрибута системи, яке дозволяє їй розвиватися, функціонувати в умовах конфліктів і невизначеностей, є досить поширеною і має множинні варіанти.

Р. Нургалієв вважає, що «економічна безпека – це характеристика здатності системи або юридичної (фізичної) особи, виведеного зі стану рівноваги або заданої (прийнятої) динаміки розвитку, відновити свої економічні характеристики» [75]. Сучасні науковці вважають, що економічна безпека «це таке рівноважний стан системи (економічної) при якому, відсутні чинники, що створюють небезпеку її руйнування ...» [29, с.81].

Як властивість, економічна безпека розглядається в статті А. Котової. Нею висловлюється думка про те, що «економічна безпека повинна забезпечуватися, насамперед, ефективністю самої економіки: поряд зі спеціальними захисними заходами, здійснюваними державою» [69, с.57].

Р. Вакуленко та Є. Новосьолов позиціонують безпеку як «забезпечення стійкості підприємства», яке, на їхню думку, є «наріжним каменем в теорії стратегічного управління економічними системами і «багатогранним соціально-економічним поняттям, яке як суспільно значуще явище виникає разом з певним рівнем розвитку суспільних відносин» [55, с. 134].

Різні відтінки смислового значення, що зустрічаються в визначеннях названих авторів, дозволяють скласти уявлення про властивості «економічної безпеки» як елемента, стану або характеристики економічної системи, що також важливо для відображення її ролі в інфраструктурному забезпеченні підприємницької діяльності.

Діяльність державних структур, спрямована на підвищення безпеки підприємницької діяльності в сучасних умовах важлива і необхідна, але у підприємницькій діяльності повинні формуватися і успішно функціонувати спеціалізовані служби, що відповідають за запобігання загрозам їх діяльності та забезпечення їх всебічної безпеки. Винятковою ефективністю підприємницької діяльності, високою продуктивністю праці і т.д. проблему, на жаль, на сьогодні вирішити неможливо, оскільки, чим вище діловий потенціал фірми, тим сильніше до неї проявляють увагу різного роду кримінальні структури і тим серйозніше в її діяльності можуть проявлятися різні дисбалансуючі чинники.

Найбільш загальна деталізація факторів загроз в сфері підприємництва міститься у роботі Я.Бузанової де виділяються «небезпеки економічного, соціального, правового, організаційного, екологічного, технічного і кримінального характеру, що знижують ефективність і надійність функціонування підприємств, а в окремих випадках, що призводять до припинення їх діяльності» [22, с.178].

Змістовна сторона цих загроз розкривається у вигляді наступних якісних характеристик: значна ступінь монополізації ринку; контроль кримінальних структур; тиск з боку державних органів; ріст криміналізації бізнесу; наявність соціальних проблем; недосконалість законодавства; відсутність узгодженості дій правоохоронних органів; руйнівна діяльність з боку великих зарубіжних компаній; не відпрацьованість засобів та методів забезпечення власної економічної безпеки.

Таким чином, для захисту бізнес-середовища самих суб'єктів підприємницької діяльності повинна розширюватися превентивна діяльність

щодо попередження та запобігання порушенням їх засновані на законне право (власності, господарське відання, оперативне управління майно) економічні інтереси.

З метою запобігання загрозам і створення нормальних умов функціонування окремих бізнес-одиниць і народного господарства в цілому, в організаціях повинні створюватися служби безпеки, успішна діяльність яких, є одним з чинників сталого розвитку підприємницької діяльності, або функції щодо захисту певних видів економічних інтересів передаються спеціалізованим організаціям, для яких забезпечення безпеки є основною діяльністю.

Зрозуміло, що в ряді випадків з точки зору економічної доцільності і можливості групи осіб, зайнятих забезпеченням безпеки щодо запобігання різним факторам загроз підприємницької діяльності, функції такої служби можуть виконувати самостійні суб'єкти підприємницької діяльності, окремі юридичні особи, видом бізнесу яких є надання послуг із забезпечення безпеки.

Підходи до змісту поняття «безпека», що викладаються сучасними вченими – різноманітні, що наводить на думку про комплексність цього поняття. Ця ж думка висловлена А.Страховим в колективній роботі, в якій наводяться три взаємопов'язаних визначення, що розкривають зміст терміна «безпека суспільства» на різних рівнях наукового абстрагування, тобто теоретичної конкретизації цього поняття:

1. безпека – несуперечливість системи об'єктивних законів функціонування суспільства;

2. безпека – стабільність і збалансованість системи суспільних відносин, що забезпечують єдність і взаємозумовленість системи інтересів в суспільстві;

3. безпека – стійкість відтворення мотивів позитивної поведінки і продуктивної взаємодії різних соціальних спільнот в даній системі [80, с.330].

На підставі суміщення перерахованих складових поняття «безпека» можна сформулювати наступне визначення: «безпека суспільства – це стан (включаючи фактори, умови і механізм забезпечення цього стану) збалансованості всіх (внутрішніх і зовнішніх) сторін його буття, що формулює можливості реалізації інтересів його поточного і майбутнього розвитку. Безпека – це не тільки механізм, стан, а й самостійне, досить автономне явище, що визначає умови, життєві можливості, майбутнє будь-якого, пов'язаного з ним об'єкта».

В результаті узагальнення наведеного нами огляду поглядів авторів на зміст понять «безпека» та «економічна безпека», щодо сутності останньої можемо констатувати, що економічна безпека є:

по-перше, багаторівневим поняттям, що характеризує різні аспекти станів, тенденцій їх зміни, явищ або процесів в економічній діяльності суб'єкта господарювання, які характеризують його можливості успішно функціонувати;

по-друге, невід'ємним елементом підприємницького середовища, що сприяє ефективній діяльності, а також її видом;

по-третє, видом діяльності, функцією і метою суб'єктів, що забезпечують захищеність від загроз економічним інтересам суб'єктів підприємницької діяльності.

Забезпечення економічної безпеки підприємства – це процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливим збиткам і досягнення максимального рівня економічної безпеки нині та в майбутньому. Для розуміння ролі безпеки в інфраструктурному забезпеченні підприємницької діяльності необхідно деталізувати види небезпек економічним інтересам, пов'язавши види впливу на інтереси суб'єктів підприємницької діяльності з об'єктами злочинів. Матеріал, що викладає підхід до деталізації представлено в табл. 1.1.

Види злочинів, що завдають шкоди суб'єктам підприємницької діяльності

Таблиця 1.1

Об'єкти злочинів проти інтересів суб'єктів підприємницької діяльності (з точки зору їх економічного змісту)	Вид впливу на інтереси суб'єктів підприємницької діяльності
Злочини проти власності	Прямий вплив, що завдає шкоди майновим станом
Злочини у сфері економічної діяльності	Непрямий вплив, що завдає шкоди економічній діяльності
Злочини проти інтересів служби в комерційних та інших організаціях	
Злочини у сфері комп'ютерної інформації	Віртуальний вплив, що завдає шкоди майновим інтересам
Злочинні діяння у сфері високих технологій	

Прямий вплив, що завдає шкоди майновому стану, наносять злочини проти власності, які характеризуються Кримінальним кодексом України та іншими нормативними документами. До них відносяться: крадіжка; шахрайство; привласнення або розтрата; грабіж; розбій; вимагання; розкрадання предметів, що мають особливу цінність; заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою; неправомірне заволодіння автомобілем або іншим транспортним засобом без мети розкрадання, умисне знищення або пошкодження майна; знищення або пошкодження майна з необережності.

Перераховані види протиправних дій зменшують склад, погіршують якість і як наслідок знижують вартісне вираження майна, що є власністю організації, або належить їй на правах відання або оперативного управління. Тому, вплив, який чиниться ними, завдає прямої шкоди майновому становищу суб'єкта підприємницької діяльності.

З економічної точки зору перераховані негативні для організації події тягнуть за собою:

- додаткові витрати, пов'язані з відновленням якості об'єкта майна або його наявності;

- зниження потенційних доходів організації, що відбувається внаслідок зменшення обсягів реалізованої їй продукції (товарів, робіт, послуг) через недостатність матеріальної та фінансової бази для їх виробництва (реалізації, надання) [28, с. 66].

Високу оцінку забезпеченню рівного захисту майна всіх форм власності кримінально-правовими засобами дає в своїй роботі В. Вернін: «немає окремої відповідальності за розкрадання державного, особистого або майна іншої форми власності» [34, с.137]. Дійсно, не має значення чиє майно викрадено в результаті протиправних дій, відповідальність буде однаковою. Це багато в чому сприяє попередженню протиправних дій з боку третіх осіб, що завдають шкоди майну суб'єкта підприємницької діяльності. Хоча, безумовно, проблеми не вирішує.

Непрямий вплив, що завдає шкоди економічній діяльності, наносять злочини двох видів:

- злочини в сфері економічної діяльності (визначені статтями Кримінального кодексу України та іншими нормативними документами);

- злочини проти інтересів служби в комерційних та інших організаціях.

До злочинів у сфері економічної діяльності відносять такі види протиправних дій, що завдають непрямий збиток економічним інтересам суб'єктів підприємницької діяльності: перешкоджання законній підприємницькій діяльності; реєстрація незаконних операцій із землею; незаконне підприємництво; виробництво, придбання, зберігання, перевезення чи збут немаркованих товарів і продукції; незаконна банківська діяльність; легалізація (відмивання) грошових коштів або іншого майна, придбаних іншими особами злочинним шляхом; легалізація (відмивання) грошових коштів або іншого майна, придбаних особою в результаті скоєння нею

злочину; придбання або збут майна, здобутого злочинним шляхом; незаконне отримання кредиту; злісне ухилення від погашення кредиторської заборгованості; недопущення, обмеження або усунення конкуренції; примус до здійснення угоди або відмови від її здійснення; незаконне використання товарного знака; порушення правил виготовлення та використання державних пробірних клейм; незаконне отримання і розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю; підкуп учасників і організаторів професійних спортивних змагань та видовищних комерційних конкурсів; зловживання при емісії цінних паперів; злісне ухилення від подання інвестору або контролюючому органу інформації; виготовлення або збут підроблених грошей або цінних паперів; виготовлення або збут підроблених кредитних або розрахункових карт і інших платіжних документів; контрабанда; незаконний експорт або передача сировини, матеріалів, обладнання, технологій, науково-технічної інформації, незаконне виконання робіт (надання послуг), які можуть бути використані при створенні зброї масового знищення, озброєння або військової техніки; незаконний обіг дорогоцінних металів, природних дорогоцінних каменів або перлів; порушення правил здачі державі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння; неповернення з-за кордону коштів в іноземній валюті; ухилення від сплати митних платежів, що стягуються з організації або фізичної особи; неправомірні дії при банкрутстві; навмисне банкрутство; фіктивне банкрутство; ухилення від сплати податків і (або зборів) з фізичної або юридичної особи; невиконання обов'язків податкового агента; приховування грошових коштів [13, с. 14].

Перераховані види протиправних дій наносять непрямий збиток економічній діяльності суб'єкта підприємництва. Вони можуть спричинити за собою виникнення проблем у фінансових відносинах:

– з державою (в особі податкових, митних та інших органів фінансового контролю) з питань правильності обчислення, повноти і

своєчасності сплати податків, зборів та інших обов'язкових безоплатних платежів;

– з фінансово-кредитними організаціями (банками, страховиками, інвестиційними фондами) з питань здійснення готівкових та безготівкових розрахунків, а також виконання зобов'язань за кредитними договорами;

– з контрагентами по бізнесу (покупцями і замовниками, постачальниками і підрядниками) з приводу виконання зобов'язань за цивільно-правовими договорами;

– з власниками (акціонерами і інвесторами) в частині належних їм доходів або виконання інших майнових прав;

– з працівниками (персоналом та особами, які виконують певні види робіт за цивільно-правовими договорами) з питань оплати їх праці [21, с.145].

Врегулювання порушень, передбачених нормами цивільного, податкового, митного і трудового права, правил здійснення перерахованих видів фінансових відносин тягне за собою необхідність не тільки відшкодування шкоди, а й передбачає штрафи, пені, неустойки, додатковим тягарем лягають на плечі суб'єкта підприємницької діяльності, а тому погіршує умови їх функціонування і знижує можливості майбутнього розвитку.

До злочинів проти інтересів служби в комерційних та інших організаціях відповідно відносять наступні види протиправних дій, що завдають непрямий збиток економічним інтересам суб'єктів підприємницької діяльності: зловживання повноваженнями; зловживання повноваженнями приватними нотаріусами і аудиторами; перевищення повноважень службовцями приватних охоронних або детективних служб; комерційний підкуп [56, с.25].

Злочини проти інтересів служби завдають шкоди суб'єктам підприємницької діяльності, в процесі здійснення підприємницької діяльності вимушених взаємодіяти з особами, які вчиняють злочини, що відносяться до злочинів проти інтересів служби. З економічної точки зору,

непрямий збиток від цих злочинів полягає в тому, що вони перешкоджають здійсненню законних прав суб'єктів підприємницької діяльності (шляхом перешкоджання законним діям, або введенням в оману з приводу їх прав або обов'язків). Тим самим вони заважають ефективному здійсненню підприємницької діяльності і знижують можливості його подальшого сталого розвитку.

Віртуальний вплив, що завдає шкоди економічній діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, наносять злочини двох видів:

Злочини у сфері комп'ютерної інформації, що характеризуються Кримінальним кодексом України. Нормативні документи: неправомірний доступ до комп'ютерної інформації; створення, використання і поширення шкідливих програм для ЕОМ; порушення правил експлуатації ЕОМ, системи ЕОМ або їх мережі.

Економічний зміст шкоди, що завдається злочинами в сфері комп'ютерної інформації, полягає :

- в порушенні конфіденційності відомостей, що містяться на електронних носіях інформації, а також викрадення і незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності, що належать суб'єктам підприємницької діяльності;

- в пошкодженні баз даних, що містять бізнес-інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень суб'єктами підприємницької діяльності;

- в зниженні швидкості і погіршенні якості бізнес-процесів, що несе за собою зниження фінансово-результативних показників і погіршення ефективності використання капіталу суб'єктами підприємницької діяльності.

Злочинні діяння у сфері високих технологій. Цей вид протиправних дій на сьогодні не регулюються прямо жодним нормативно-правовим актом і має потребу в такому регулюванні.

До злочинних діянь у сфері високих технологій на сьогодні слід відносити дії фрікерів і радіопіратів. Такого роду злочини в роботі колективу авторів О. Гусева, Б. Завидова, А. Короткова, І. Попова, В. Сергеева

характеризуються як ті, які представляють собою шкоду потерпілому, але не вписуються в стандартні рамки відповідних статей КК для їх кваліфікації. Дії фрікерів (телефонних піратів) трактується ними як завдання шкоди компаніям стільникового телефонного зв'язку та їх абонентам (за допомогою проникнення в стільникову телефонну мережу), а дії радіопіратів як дії, що створюють аварійні ситуації за допомогою втручання в радіо переговори, в результаті яких було завдано істотної шкоди потерпілому [63, с.28-30].

Звісно ж, що різноманіття видів злочинних діянь у сфері високих технологій в процесі впровадження досягнень науково-технічного прогресу в бізнес-процеси буде неухильно розширюватися. Внаслідок чого, з боку держави потрібне оперативне прийняття нормативно-правових актів, що визначають види таких протиправних дій і відповідальність за їх вчинення. З боку суб'єктів підприємницької діяльності необхідно сформувати гнучкий апарат реагування на виникнення такого роду негативних фактів в їх господарській діяльності, який реалізує функції нівелювання несприятливих подій в цій сфері і їх попередження.

Негативні обмеження економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, представлені нами в табл.1.1., завдають шкоди його майновому стану, майновим інтересам і економічній діяльності. Внаслідок нанесення такої шкоди знижуються можливості для реалізації головної мети бізнесу – нарощення сукупного багатства учасників економічних відносин за рахунок формування нормальної підприємницької прибутку, а також погіршується потенціал подальшого стійкого розвитку. Тому роль безпеки як елемента інфраструктури підприємницької діяльності полягає в запобіганні фактів в господарському житті суб'єкта підприємництва, що завдають шкоди його інтересам і подоланні негативних наслідків їх впливу.

1.2 Соціальне і народногосподарське значення запобігання загрозам бізнесу

Діяльність господарюючих суб'єктів в умовах сучасної вітчизняної економіки вимагає серйозного науково-обґрунтованого підходу до вирішення проблем безпеки, оскільки поступальний розвиток бізнес-процесів і стійке функціонування бізнес-структур неможливо при наявності численних факторів і високого рівня загроз. Загрози містять в собі потенційну шкоду, який при настанні певних умов може бути завдано господарюючим суб'єктам, якщо ними не буде прийняте превентивних заходів.

Збиток, нанесений реалізацією загроз, безпосередньо зачіпає соціальні та економічні інтереси суспільства, а тому його запобігання має соціальне і народногосподарське значення. Для визначення параметрів соціального та народногосподарського значення запобігання загрозам бізнесу деталізуємо їх, ґрунтуючись на роботах сучасних вітчизняних вчених.

Фактори активізації загроз економічній безпеці в умовах ринкового середовища, освітлювані в науковій і науково-практичній літературі, досить численні. Найбільш загальна деталізація факторів загроз в сфері підприємництва міститься в роботі В. Ярочкина і Я.Бузанової, де виділяються «небезпеки економічного, соціального, правового, організаційного, екологічного, технічного і кримінального характеру, що знижують ефективність і надійність функціонування підприємств, а в окремих випадках, що призводять до припинення їх діяльності» [89, с.133].

Змістовна сторона цих загроз розкривається в іншій роботі В. Ярочкина у вигляді наступних якісних характеристик: значний ступінь монополізації ринку; контроль кримінальних структур; тиск з боку державних органів; зростання криміналізації бізнесу; наявність соціальних проблем; недосконалість законодавства; відсутність узгодженості дій правоохоронних органів; руйнівна діяльність з боку великих зарубіжних компаній;

невідпрацьованість засобів і методів забезпечення власної економічної безпеки [87, с. 193].

Кількісну характеристику однієї зі сторін криміналізації бізнесу приводить О. Бабець: «за свідченнями ряду міжнародних організацій, обсяг підробленої продукції, під прикриттям відомих товарних знаків, становить від 25% до 50% ... Лише 8% опитаних компаній вважають, що їх продукція не підробляється в Україні, 64 % вважають, що до 10% їхньої продукції - підробки, 28% компаній заявили, що частка підробок перевищує 10%, а 12% вважають, що 25% їх продукції підробляється в Україні» [19, с. 74].

На нашу думку, ведення нелегального бізнесу завдає прямих збитків державі, а також може наносити прямий або непрямий збиток суб'єктам підприємницької діяльності. Держава недоотримує податків від зробленої підпільно продукції, а також від відсутності договірних відносин між власником торгової марки, об'єкта інтелектуальної власності і т.д. і використовує його особи. Суб'єкти підприємницької діяльності мають прямий збиток в тому разі, якщо неправомірному використанню іншими суб'єктами піддаються належні їм речові, нематеріальні активи або інші права. Непрямий збиток має місце у тих суб'єктів підприємницької діяльності, які:

- будучи обдуреними продавцями, придбали для використання незаконним образом чином вироблені товари, роботи, послуги, з досить високою ймовірністю мають неналежну якість;
- за допомогою недобросовісної конкуренції витісняються з ринку компаніями, що використовують у своїй діяльності підробки;
- добровільно придбали товар-підробку, використовували її в своїй діяльності, порушили права покупців і споживачів і піддалися за їх ініціативою судових розглядів.

Результати прямого і непрямого збитку суб'єктів підприємницької діяльності можуть негативно позначитися на податкових доходах держави, а також погіршити економічне становище його громадян.

Резюмуючи вищевикладене, висловимо міркування про те, що серйозним спектром загроз економічній безпеці для соціуму і народного господарства є недоцільні дії господарюючого суб'єкта в галузі управління фінансовими ресурсами, окремим випадком якого є їх використання в процесі виробництва, придбання або споживання продукції, виробленої з порушенням законних прав власників торгових марок, об'єктів інтелектуальної власності і т.д. У більш широкому розумінні «недоцільні дії в галузі управління фінансовими ресурсами» є неправомірні, несвоєчасні і неефективні управлінські рішення, що завдають шкоди майновим і фінансовим становищем господарюючого суб'єкта.

Н. Потрубач і Р. Максотов, акцентуючи увагу на деталізації факторів загроз, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, виділяють наступні чинники економічної безпеки на макроекономічному рівні: конкурентоспроможність, витік капіталу, податкова складова [61, с. 188].

Прояв цих факторів також має місце на мікроекономічному рівні і їх запобігання має високе соціальне і народногосподарське значення. Крім перерахованих факторів загроз, негативно позначитися на використанні фінансових ресурсів суб'єкта господарювання може діяльність розвідки конкурентів, яка, на думку В. Ярочкина і Я. Бузанової, може «включати таємні операції зі збору фінансових і внутрішньокорпоративних відомостей, даних про виробництво, технічних і наукових відомостей, інформації про маркетинг, юридичних відомостей» і перешкоджати реалізації стратегічної мети підприємства – підвищення ефективності своєї діяльності [88, с.3-4].

Розглядаючи внутрішні джерела загроз економічній безпеці, які виходять від членів трудового колективу, А. Доронін пише, що вони «зазвичай не обмежуються банальними крадіжками, сюди ще можна додати розголошення конфіденційної інформації, використання не за призначенням матеріалів і устаткування підприємства, вандалізм, саботаж, зловживання алкоголем і наркотиками на робочому місці, «крадіжку робочого часу»,

оплату фіктивних лікарняних листів і т.п.» [41, с.128]. У переліку перерахованих А. Дороніним факторів загроз бачаться і такі, які одночасно можуть мати несприятливі наслідки як для господарюючого суб'єкта, так і для конкретної людини. Це являє ще один аспект соціальної та економічної доцільності їх запобігання.

Взагалі, загрози з боку персоналу компаній досить численні і становлять небезпеку для майнових та інших інтересів учасників економічних відносин. У цьому сенсі П. Герасимов зазначає, що серед зловживань персоналу компаній найбільшу суспільну небезпеку становлять:

- псевдопідприємництво;
- порушення інтересів акціонерів і пайовиків;
- злочини проти кредиторів;
- шахрайські дії з капіталом [37, с.21].

Р. Нургалієв також безпосередньо пов'язує загрозу економічній безпеці «з розмірами і темпами дії факторів, здатних привести до економічного збитку» [58, с. 197].

Багатофакторність загроз безпеки зумовлює необхідність обчислення їх економічних наслідків з урахуванням того, що загрози безпеці господарюючих суб'єктів мають дві тісно взаємопов'язаних складових - вірогідну і вартісну. Оцінка цих складових загроз необхідна для побудови ефективної системи їх зниження і локалізації несприятливих наслідків. Є.Білоусов говорить про необхідність критеріїв і методів його оцінки, виділяючи в якості одного з таких методів вірогідну оцінку ступеня досягнення цілей комплексної системи безпеки [29, с.83].

Важливість вартісної і імовірнісної оцінки ризиків загроз економічній безпеці господарюючого суб'єкта відзначається і В. Успенським. Він позиціонує ризики як неминучу складову частину підприємницької діяльності і цілком справедливо вважає: «Ризики не можна усунути, але зменшити можливий збиток цілком реально. ... Зрозуміло, управління ризиком пов'язано з певними витратами для фірми, але його здійснення

необхідно і виправдано» [74, с.128]. Додамо, що економічно виправдане зниження ризиків має значення не тільки для самого господарюючого суб'єкта, а й для народного господарства в цілому і громадян.

У роботі сучасних авторів, загрози поділяються на два основні класи – природні (об'єктивні) і штучні (суб'єктивні), деталізуючи останні на навмисні і ненавмисні [83, с. 317].

Розглядаючи господарюючого суб'єкта в якості об'єкта захисту, Л.Чаадаєва пов'язує організаційно-економічні аспекти безпеки функціонування з їх організаційним побудовою, виділяючи тим самим як фактори потенційних загроз такі, які пов'язані з організаційною структурою господарюючого суб'єкта, яка визначається умовами його взаємодії із зовнішнім середовищем і сукупністю внутрішніх, в тому числі суб'єктивних факторів [77, с.331].

У розрізі деталізації видів потенційного збитку фактори небезпеки підприємницької діяльності деталізуються В. Глущенко за такими ознаками:

- за місцем знаходження джерела загрози – внутрішні і зовнішні;
- за об'єктами несення – особистості, суспільству, місту, інфраструктурі;
- за тривалістю дії – тривалі і короткострокові;
- за ступенем значущості – життєво важливі і незначні;
- за характером взаємодії – спільні, паралельні, що розходяться і конфронтаційні;
- за ймовірністю і часу реалізації – реальні (можуть здійснюватися в будь-який момент часу) і прогнозовані (можуть реалізовуватися в разі формування певних умов);
- за наслідками – загальні, локальні; приватні, прямі (безпосередні) і непрямі [39, с. 112].

Наведені підходи дозволяють нам дати характеристику соціального та народногосподарського запобігання загрозам бізнесу, принципове зміст якої відобразимо на рис. 1.1.

Рис.1.1. Принциповий зміст характеристики соціального і господарського значення запобігання загрозам бізнесу.

На рис. 1.1. представлено підхід до визначення соціального та господарського значення запобігання загрозам бізнесу у вигляді трьох аспектів життєдіяльності суспільства: держави, особистості і самого бізнесу.

Запобігання негативних наслідків загроз для самого бізнесу виражається в створенні можливостей для його сталого поступового розвитку, ніж сприяє наростанню економічного потенціалу країни і має народногосподарське значення. Висловлене думка поділяється і іншими авторами. Наприклад, Д. Тернівський пропонує таке розуміння проблеми забезпечення безпеки в сталий розвиток «... сталий розвиток – це система, що забезпечує необхідні передумови економічного зростання, що підтримує його в суспільно необхідних межах, і що обмежує в разі загрози подальшого існування соціально-економічної системи» [71, с.86]. В. Чуфікова і Л.Шульгіна також відзначають: «Головною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його сталого функціонування, максимально ефективного функціонування в даний час і забезпечення високого потенціалу розвитку і зростання підприємства в майбутньому» [82, с.316].

Зниження негативних наслідків загроз бізнесу сприяє збільшенню податкових доходів бюджету, за допомогою використання яких найкращим чином реалізуються функції і виконуються завдання держави в економічній, соціальній, політичній та інших сферах. Тому даний аспект має як соціальне, так і народногосподарське значення.

Значення мінімізації загроз бізнесу важливо для соціальної стабільності в суспільстві і свободи реалізації конституційних прав особистості. Воно виражається в: зниження рівня безробіття, підвищення рівня доходів і забезпеченості населення товарами і послугами за рахунок стійкого й ефективного функціонування бізнесу. Тому, також має серйозне соціальне значення.

Малюнок 1.1. ілюструє нерозривний тісний взаємозв'язок загроз для особистості, бізнесу і держави. Розташуванням блоків на цій схемі автор хотів проілюструвати те, що бізнес-структура опосередковує в підприємницькому середовищі інтереси в зниженні загроз з боку особистості, бізнесу і держави.

Для визначення взаємодії держави та суб'єктів підприємницької діяльності в питаннях забезпечення безпеки представляється необхідним розгляд рівня і динаміки показників, що характеризують масштаби протиправних дій за останні роки, внаслідок яких було завдано шкоди інтересам особи, суспільства і держави, а також суб'єктів підприємницької діяльності. Оскільки багато даних з цього питання є закритими, змушені обмежитися нечисленними відкритими джерелами інформації: матеріалами державної статистики, інформаційного сайту Міністерства фінансів і низкою нормативно-правові документів, на підставі яких складемо табл. 1.2. і 1.3.

У таблиці 1.2. відображено кількість протиправних дій і виявлене число осіб, які їх вчинили. Зрозуміло, що на підставі поданих в табл. 1.2. вихідних даних, виявити тенденції, що характеризують динаміку обсягів протиправних дій і їх розкриття і караності, можна тільки визначивши і відстеживши динаміку темпів зростання цих показників.

Аналіз динаміки кількості протиправних дій і їх виявлення за 2012 - 2017 рр..

Таблиця 1.2.

Найменування показника	Значення показника по рокам:					
	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Вихідні дані для розрахунків						
Зареєстровано злочинів, всього, тисяч	2582	3002	2952	2968	2526	2756
Виявлено осіб, які здійснили злочини,	1482	1717	1741	1641	1258	1237
Розрахунково-аналітичні показники:						
Темп росту зареєстрованих злочинів в % до минулого року		116,3	98,3	100,5	85,1	109,1
Темп росту виявлення осіб, які здійснили злочини в % до показника		115,9	101,3	94,3	76,7	98,3
Абсолютне відхилення показника «темп росту виявлення осіб, які здійснили злочини» від показника		+0,4	-3,0	+6,2	+8,4	+10,8

Аналіз представлених в табл. 1.2. показників темпів зростання злочинності і розкриття злочинів, а також абсолютне співвідношення їх рівнів свідчать про те, що за відповідний період кількість зареєстрованих злочинів коливалася близько трьох тисяч. Протягом аналізованого періоду кількість виявлених осіб, які їх вчинили злочин, неухильно знижувалась, утворюючи в останні роки великий розрив в динаміці здійснення і розкриття злочинів.

1.3 Сутність і види послуг безпеки

Після висвітлення ролі безпеки в інфраструктурному забезпеченні підприємницької діяльності, а також її значення як способу запобігання загрозам бізнесу, можна розглянути її як вид підприємницької діяльності, точніше як послугу. Зробити це можна через те, що на сьогодні роль безпеки в підприємницькій діяльності двояка. Вона з одного боку є необхідною умовою підприємницької діяльності, а з іншого боку може виступати в якості його самостійної сфери.

Для визначення місця безпеки як самостійної сфери підприємництва серед його видів та сфер розглянемо кілька різних підходів до деталізації сфер підприємницької діяльності. Використовуючи роботи сучасних економістів в сфері підприємництва, визначимо, яким чином в їх рамки може бути вписана безпеку як сфера підприємництва.

У статті М. Ксанаєвої, присвяченій класифікації видів підприємницької діяльності, використовуються три ознаки їх деталізації: галузева і предметна спеціалізація; структура виробництва; потужність виробничого потенціалу [49, с.111]. Види підприємницької діяльності відповідно до галузевої структури підрозділяються на дві сфери: матеріальна і нематеріальна, причому як в тій, так і в іншій щодо предметної спеціалізації сфера безпеки не виділяється.

Використовуючи запропоновану М. Ксанаєвою класифікацію видів підприємницької діяльності, можна припустити, що її здійснення в сфері безпеки відноситься або до комунікаційних галузей сфери матеріального виробництва (таким як транспорт або зв'язок); або в нематеріальній сфері до різновиду послуг (побутові, житлово-комунального господарства) або до сфери оборони. Ані той, ні інший підхід в повній мірі не відображає положення підприємницької діяльності в сфері безпеки, серед інших її видів. Отже, для розуміння її ролі необхідно комплексно підходити до осмислення становища даного виду діяльності в системі підприємництва, маючи на увазі одночасно і її інфраструктурну роль і припускаючи її можливу відносну видову самостійність.

В. Набатніков пропонує дві ознаки класифікації підприємницької діяльності: за масштабами задоволення потреб; за сферами діяльності [53, с.77-79]. За першою ознакою види підприємництва можуть бути деталізовані на наступні групи: задоволення потреб особистості, окремої людини; задоволення потреб окремих груп населення; задоволення потреб всього людства. За другою ознакою підприємницька діяльність поділяється їм на

три сфери: виробництва продукту; розподілу (споживання продукту); обслуговування (надання послуг в широкому сенсі слова).

Використовуючи представлені В. Набатніковим класифікаційні ознаки деталізації підприємницької діяльності, здійснимо спробу позиціонування підприємницької діяльності в сфері безпеки серед інших сфер, видів і напрямків підприємницької діяльності. За виділеною автором ознакою «масштаби задоволення потреб» відзначимо, що підприємницька діяльність в сфері безпеки може бути спрямована як на задоволення потреб особистості, так і юридичних осіб, позначення яких як груп населення ми вважаємо неточним. З точки зору деталізації за сферами підприємницької діяльності, що розглядається нами її вид може бути віднесений до сфери послуг [53, с.179]. Однак, деталізація на основі запропонованих В. Набатніковим ознак також не однозначна.

В роботі М. Лапуста і Т. Мазурін підприємницька діяльність класифікується за такими ознаками: за формами власності; за ознакою законності; за поширенням діяльності на різних територіях; за складом засновників (учасників), їх кількості і формам відповідальності; за механізмом створення і процесам функціонування; за темпами зростання, рівнем прибутковості і прибутковості; за використанням в процесі своєї діяльності інновацій, нововведень; за чисельністю персоналу; за типами [50, с.425].

В рамках останньої ознаки ними виділяються наступні типи: виробниче підприємництво; комерційно-торговельне підприємництво і фінансово-кредитне підприємництво [50, с.426].

Зрозуміло, що безпека, як і багато інших сфер підприємницької діяльності, що представляють собою одночасно ланки її інфраструктури, в рамках представленої М. Лапуста і Т. Мазурін класифікації виділити неможливо, проте можна піддати вивченню її зміст.

Здійснення підприємницької діяльності в області забезпечення безпеки особистості або суб'єкта господарювання може бути розглянуто з точки зору

різних ознак. Причому, можна скористатися для розгляду сутності цієї діяльності загальними ознаками класифікації видів підприємницької діяльності, наприклад представленими в роботі названих авторів. Разом з тим, підприємницька діяльність із забезпечення безпеки є особливим видом діяльності, неоднорідною за своїм складом, також потребує розгляді властивих їй, нетипових для інших видів підприємницької діяльності аспектів. Тому, необхідно запропонувати ряд класифікаційних ознак, що відображають специфіку розглянутого нами виду підприємництва в сфері безпеки.

Узагальнюючи вищевикладене, для визначення безпеки як виду підприємництва необхідно вирішити три завдання:

- по-перше, визначити її положення серед інших видів підприємницької діяльності, використовуючи один з основних ознак її деталізації;

- по-друге, дати характеристику цього виду діяльності, використовуючи традиційні ознаки, за якими можна здійснити таку класифікацію;

- по-третє, розробити сукупність класифікаційних ознак, що дозволяють здійснювати деталізацію всередині самої підприємницької діяльності в області забезпечення безпеки, виділяючи в її складі різні напрямки.

У процесі рішення першої серед означених завдань – визначення положення підприємництва в сфері безпеки серед інших видів підприємницької діяльності, не ставлячи перед собою завдання розробки нової класифікації видів підприємницької діяльності, визначимо, до якого з них може бути віднесено підприємництво в області забезпечення безпеки. З урахуванням спрямованості підприємницької діяльності як об'єкта вкладення капіталу і отримання конкретних результатів її прийнято класифікувати за сферами.

Найбільш часто в складі підприємницької діяльності виділяють наступні тісно взаємопов'язані один з одним сфери: виробниче підприємництво; комерційно-торгівельне підприємництво; фінансово-кредитне підприємництво; підприємництво в сфері надання послуг. Підприємницька діяльність із забезпечення безпеки господарюючих суб'єктів і громадян відноситься до сфери послуг і є повноправною частиною цієї сфери, її самостійним видом.

Економічна безпека – це здатність економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях. Іншими словами, економічна безпека являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, які сприяють ефективному динамічному росту національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках, що гарантує від різного роду загроз і втрат [13, с.15].

Вирішуючи друге завдання, здійснимо характеристику підприємництва щодо забезпечення безпеки з точки зору різних ознак, розглянувши за допомогою цього його внутрішній зміст. Уявімо склад ознак, за якими може бути здійснено класифікацію підприємництва в сфері безпеки за наведеними на рис. 1.2. ознаками. Здійснена деталізація підприємництва в сфері безпеки по ряду загальних для різних сфер діяльності ознак відображена на рис.1.2.

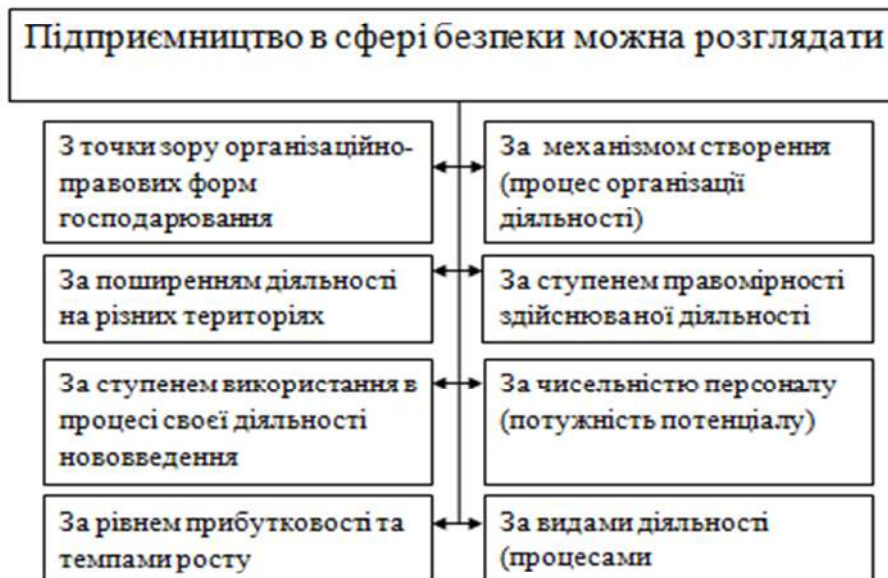

Рис. 1.2 Деталізація підприємництва в сфері безпеки

У зв'язку з цим, з точки зору організаційно-правових форм господарювання може бути виділено два види фірм, які здійснюють діяльність в сфері безпеки:

- підприємства з детективної (розшукової) діяльності в формі приватного детективного підприємства;
- підприємства з охоронною діяльністю може мати будь-яку організаційно-правову форму господарювання, причому найчастіше вони реєструються у вигляді акціонерних товариств закритого типу.

За механізмом створення суб'єктів бізнесу, які здійснюють детективну і охоронну діяльність, в їх складі можуть бути виділені сформувалися:

1) в порядку утворення юридичної особи на базі однієї або різних форм власності;

2) за допомогою трансформації існуючих раніше юридичних осіб, за допомогою виділення зі складу іншої юридичної особи (досить традиційним тут є виділення служби безпеки в самостійну бізнес-одиницю і продовження взаємодії з нею на основі цивільно-правових договорів), або шляхом злиття

декількох юридичних осіб;

3) в якості об'єднань приватних детективних підприємств або їх філій, оскільки відповідно до Закону «Про охоронну діяльність» приватні детективні підприємства можуть створювати об'єднання, що мають статус юридичних осіб і відкривати свої філії [10]. За поширенням діяльності на різних територіях підприємництво в сфері забезпечення безпеки може мати два види:

– регіональна діяльність, в рамках якої виконуються функції на території одного регіону;

– мобільна діяльність, що має на увазі наявність мобільних груп, здатні при необхідності виконувати функції на різних територіях [18, с. 73].

За ступенем правомірності, що розглядається від підприємницької діяльності можна деталізувати на два підвиди:

1) правомірну (законну) підприємницьку діяльність, на підставі ліцензії на ведення даних видів діяльності, отриманого відповідно до Закону України «Про ліцензування окремих видів діяльності»;

2) неправомірну (незаконну) підприємницьку діяльність, до якої відноситься: «здійснення приватної детективної або охоронної діяльності без спеціального дозволу (ліцензії)». Даний вид підприємницької діяльності, відповідно до зазначеної статті, тягне за собою накладення адміністративного штрафу на громадян у розмірі від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на юридичних осіб – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [46, с.126].

Щодо використання в процесі своєї діяльності інновацій, нововведень і наукомістких технологій підприємництво в цій сфері безумовно високотехнологічне. Причому, конкретні технічні засоби, що підвищують ефективність приватної охоронної діяльності, можуть бути використані в різних комбінаціях. Для деталізації їх на досить однорідні групи використовуємо класифікацію засобів технічного захисту, що надається В.Ярочкін:

1) засоби охорони: охоронна та охоронно-пожежна сигналізація; охоронне телебачення; системи контролю та доступу; системи лінійної безпеки.

2) засоби захисту інформації: засоби виявлення і виявлення каналів витоку і несанкціонованого доступу; засоби захисту та протидії; засоби системного дослідження;

3) засоби захисту програм: програмні апаратні і системи;

4) засоби контролю: радіологічні; токсикологічні; піротехнічні; металошукачі і т.д. [87, с.195].

Ознаки деталізації підприємницької діяльності «за чисельністю персоналу» і «по потужності потенціалу» об'єднані нами не випадково. У організацій, що займаються забезпеченням безпеки потужність потенціалу, на сьогодні, в основному визначається кількістю працівників, що займаються безпосередньо охоронної або розшукової діяльністю, або видами діяльності, супутніми їх здійсненню.

Висновки до розділу 1

Отже, виходячи з вище наведеного, можна зазначити, що у сфері підприємницької діяльності постійно існують загрози з боку суб'єктів протиправних дій, що знижують можливості успішного функціонування бізнесу. Тому, в сучасній інфраструктурі ринкового середовища функціонують ланки, що відповідають за безпеку підприємницької діяльності.

Тому, з метою запобігання загрозам і створення нормальних умов функціонування окремих бізнес-одиниць і народного господарства в цілому, в організаціях повинні створюватися служби безпеки, успішна діяльність яких, є одним з чинників сталого розвитку підприємницької діяльності, або функції щодо захисту певних видів економічних інтересів передаються

спеціалізованим організаціям, для яких забезпечення безпеки є основною діяльністю.

У Законі України «Про основи національної безпеки України» економічна безпека визначається як «можливість і готовність економіки забезпечити гідні умови життя, військово-політичну стабільність суспільства і цілісність держави; протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх негативних факторів і бути матеріальною основою національної безпеки». На підставі викладеного можна констатувати законодавче закріплення безпеки з одного боку, як однієї з невід'ємних функцій держави, з іншого боку – як фактора стійкості розвитку економічної системи.

На нашу думку, ведення нелегального бізнесу завдає прямих збитків державі, а також може наносити прямий або непрямий збиток суб'єктам підприємницької діяльності. Держава недоотримує податків від зробленої підпільно продукції, а також від відсутності договірних відносин між власником торгової марки, об'єкта інтелектуальної власності і т.д. і особи, яка його використовує.

Розглядаючи господарюючого суб'єкта в якості об'єкта захисту, Л. Чаадаєва пов'язує організаційно-економічні аспекти безпеки функціонування з їх організаційним побудовою, виділяючи тим самим як фактори потенційних загроз такі, які пов'язані з організаційною структурою господарюючого суб'єкта, яка визначається умовами його взаємодії із зовнішнім середовищем і сукупністю внутрішніх, в тому числі суб'єктивних факторів.

Здійснення підприємницької діяльності у сфері забезпечення безпеки особистості або суб'єкта господарювання може бути розглянуто з точки зору різних ознак. Разом з тим, підприємницька діяльність із забезпечення безпеки є особливим видом діяльності, неоднорідною за своїм складом, також потребує розгляду властивих їй, нетипових для інших видів підприємницької діяльності аспектів.

Узагальнюючи вищевикладене, для визначення безпеки як виду підприємництва необхідно вирішити три завдання:

– по-перше, визначити її положення серед інших видів підприємницької діяльності, використовуючи один з основних ознак її деталізації;

– по-друге, дати характеристику цього виду діяльності, використовуючи традиційні ознаки, за якими можна здійснити таку класифікацію;

– по-третє, розробити сукупність класифікаційних ознак, що дозволяють здійснювати деталізацію всередині самої підприємницької діяльності в області забезпечення безпеки, виділяючи в її складі різні напрямки.

Таким чином, важливо підкреслити, що стійке функціонування сучасних вітчизняних суб'єктів підприємництва неможливо без наявності ринкового середовища, невід'ємною частиною якої є певна інфраструктура, що представляє собою комплекс різних галузей і чинників, що забезпечують умови для ефективного бізнесу. Запобігання різних загроз і усунення їх чинників є на сьогодні необхідним елементом інфраструктурного розвитку підприємницької діяльності та формування сприятливої підприємницької сфери.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

2.1. Організаційно-правові основи надання послуг безпеки

Найважливішим елементом організаційно-економічного механізму підприємницької діяльності в сфері послуг безпеки, що створює організаційно-правові основи їх надання, є форма надання цих послуг різним споживачам. З огляду на особливості соціально-економічного та правового характеру послуг безпеки, форми надання послуг безпеки знаходяться в залежності від двох факторів: від виду споживачів і від організації надання самої послуги. У загальному вигляді характер цього взаємозв'язку представлений нами на рис. 2.1.

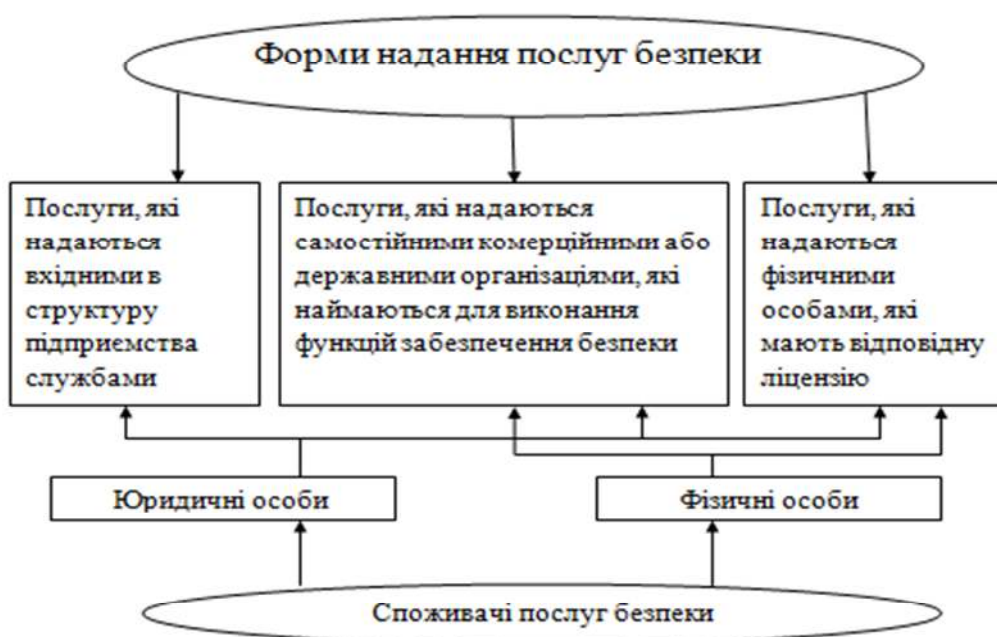

Рис. 2.1 Взаємозв'язок між формами надання послуг безпеки та їх споживачами

Послуги, що надаються, входять в структуру підприємствами служби безпеки, і можуть вирішувати як весь спектр проблем безпеки, так і

спеціалізуватися на запобіганні окремих факторів, найбільш характерних для даного виду бізнесу загроз. Тому, навіть в разі наявності внутрішньої служби безпеки частину її функцій може передаватися спеціалізованим організаціям, або фізичним особам, що спеціалізуються на специфічних видах послуг безпеки. Багатофункціональну службу безпеки, здатну вирішувати весь комплекс проблем безпеки можуть дозволити собі тільки великі фінансово стабільні організації. Зазвичай, такими бувають великі фінансово-кредитні організації (комерційні банки, інвестиційні і страхові компанії) або фінансово-промислові групи (найчастіше великі промислово-корпоративні структури). Такі структури можуть дозволити собі утримувати висококваліфікований персонал, купувати і використовувати сучасні технічні засоби [84, с.15].

Внутрішні служби безпеки можуть створювати організації, сформовані на базі різних форм власності (державної, приватної, змішаної та ін.), Різних організаційно-правових форм господарювання (ВАТ, ЗАТ, ТОВ і ін.). Не існує обмежень за видами і масштабами їх діяльності. Рішення про створення таких структур організації приймають самостійно, реалізуючи один з найважливіших принципів функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки «принцип господарської самостійності».

Відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність» відокремлені охоронні підрозділи можуть створювати будь-які підприємства [10]. Видами їх діяльності можуть бути: дослідження ринку, збір інформації для ділових переговорів, виявлення некредитоспроможності або неспроможності ділових партнерів, встановлення обставин недобросовісної конкуренції, розголошення комерційної таємниці та інші, дозволені цим законом види. Причому, такі служби мають право займатися забезпеченням безпеки тільки свого підприємства. Керівники організацій, які створили внутрішню службу безпеки, не можуть її використовувати для протидії правоохоронним органам, податкову службу та іншим контролюючим органам, чинним в

межах своєї компетенції відповідно до законодавства України. Організаційно така служба повністю підпорядкована керівництву компанії, що визначає її повну правову, функціональну і економічну пряму залежність від компанії, до складу якої вона входить як структурний підрозділ.

На думку І.Бородіна, перевага надання послуг безпеки силами внутрішньої корпоративної структури дозволяє уникнути таких недоліків, як втрата функцій контролю за якістю підбору виконавців, їх кваліфікації та надійності; необхідності координації дій між двома або більше розрізненими організаціями, на які покладено виконання тих чи інших функцій безпеки [26, с. 28].

Як показує практика, завдання по забезпеченню безпеки не завжди конкретно формулюються внутрішній службі безпеки. Крім того, у керівників фірми досить часто існує спокуса урізати бюджет служби, не в зв'язку зі зменшенням факторів ризику, які вона повинна запобігати, а через фінансові проблеми компанії. Керівники внутрішніх служб безпеки також частіше відчують тиск з боку адміністрації підприємств, які змушують чинити протиправні дії, нібито життєво необхідні компанії. Розглянемо іншу форму надання послуг безпеки в формі недержавних (приватних) організацій і покажемо, як і для першої, розглянутої нами форми, організаційно-правові особливості її функціонування, а також пов'язані з цим позитивні і негативні моменти. Послуги, що надаються комерційними або державними організаціями, найманими для виконання функцій по забезпеченню безпеки надаються спеціалізованими організаціями, зареєстрованими спеціально для здійснення цього виду діяльності.

Періодично внесені зміни істотно зміцнюють правові засади функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від форм її здійснення. Однак, не всі правові питання функціонування в цій сфері, які потребують врегулювання, в достатній мірі дозволені. Наприклад, не ясно, в якому правовому полі лежить проведення бізнес-розвідки, що є, одним з найперспективніших напрямків і сприяють розвитку інфраструктури

підприємницької діяльності видів послуг безпеки. Зміст і види бізнес-розвідки розглядаються на сьогодні такими вітчизняними авторами як: А.Доронін; А. Шаваєв; Л. Шарий; В. Ярочкин і Я. Бузанова та ін. Всі автори розмежовують поняття бізнес-розвідка і промислове шпигунство. Найбільш повно це визначає Л. Шарий: «Промислове шпигунство є видом недобросовісної конкуренції, діяльність по незаконному добуванню і вивідуванню відомостей, що становлять виробничі і ділові секрети конкурентів, їх комерційну таємницю, в закритих від широкого доступу і сторонніх осіб джерел в інтересах досягнення економічних вигод і переваг. Бізнес розвідка відрізняється пошуком і отриманням всієї необхідної інформації законними (відповідними нормами права) і етичними (відповідним принципам суспільної моралі та ділової етики) методами» [86, с.164]. Порівнюючи організаційно-правові основи надання послуг безпеки в закордонній і вітчизняній практиці в роботі колективу авторів, присвяченій економіці і організації безпеки господарюючих суб'єктів виділені основні подібності та відмінності надання послуг безпеки [83, с. 317]. Пояснення причин подібностей організаційно-правових основ надання послуг безпеки у вітчизняній і зарубіжній практиці полягає в наступному:

– по-перше, спільність завдань : «оскільки в основі діяльності служби безпеки в будь-якій країні з ринковою економікою лежить завдання захисту від економічних ризиків»;

– по-друге, зростання впливу приватних служб безпеки на різні аспекти діяльності суб'єктів підприємництва;

– по-третє, наявність обмеження правового поля функціонування фірм, що надають послуги безпеки з боку держави [101, с.340].

Відмінності стосуються: національних умов; історичних традицій; рівня розвитку економіки; впливу діяльності спецслужб на державні інститути; змісту українського і зарубіжного законодавства в питаннях регламентації діяльності приватних служб безпеки.

У вітчизняній практиці безпеки однією з найбільш актуальних проблем є правове регулювання інформаційно-аналітичної взаємодії приватних і відомчих підрозділів безпеки з державними правоохоронними органами. Ця проблема полягає в тому, що недержавні структури безпеки будь-яких організаційних форм не можуть законно отримувати безпосередньо з державних структур, необхідну інформацію, що містить відомості, що стосуються рівня і характеру їх економічних ризиків. Це створює умови для корупції в цих державних організаціях і неконтрольованого витоку інформації з їх систем. У розвинених зарубіжних країнах держава створює умови для контролю і регламентації діяльності приватних структур безпеки. Наприклад, в Німеччині створено законодавче поле, яке регулює питання взаємовідношення державних і недержавних структур безпеки. Більш того, багато країн з розвиненим контррозвідувальним режимом, такі наприклад як Франція і Японія, включають приватні служби безпеки в структури державної безпеки, і отже, істотно регулюють напрямки і склад суб'єктів такої участі. У сучасній вітчизняній правовій практиці ніякої співучасті не передбачено. Може здатися, що державні і недержавні служби безпеки функціонують в різних вимірах (тимчасових, просторових, яких завгодно). Однак всі ми розуміємо, що це не так. Відмінності в змісті українського і зарубіжного законодавства в питаннях регламентації діяльності приватних служб безпеки, крім перерахованих вище причин, викликане ще й тим, що українське законодавство все ще перебуває на етапі формування, тому доцільно враховувати деякі аспекти зарубіжних правових норм, що регулюють діяльність у сфері забезпечення безпеки недержавними структурами [100, с.160].

У законодавстві розвинених країн на перше місце ставиться обмеження переліку осіб, які можуть бути допущені до роботи в приватних службах безпеки, а також вводиться жорсткий контроль за їх діяльністю з метою недопущення до роботи в цих службах кримінальних елементів і професійно-непридатних осіб. Крім того, чітко закріплюється протидія організації

приватними службами безпеки спеціалізованих сил і засобів, які відповідно до законодавства цих країн можуть перебувати в ексклюзивному розпорядженні поліції.

Основними шляхами такого вдосконалення в сучасних умовах має стати: вдосконалення нормативно-правової бази і підвищення ефективності організаційно-економічного механізму на основі використання прогресивного вітчизняного та зарубіжного досвіду управління такими структурами і своєчасного виявлення резервів поліпшення використання ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні.

В організаційному механізмі функціонування служб безпеки для збереження і підвищення здатності до нейтралізації загроз необхідно передбачити ланки, що дозволяють:

- по-перше, сформувати цілісну систему безпеки замість розрізнених заходів, спрямованих на запобігання окремих факторів загроз;
- по-друге, постійно здійснювати діагностику кризових ситуацій обслуговуючих компаній, що включає вивчення складу і рівня факторів загроз;
- по-третє, ефективно використовувати корпоративні ресурси для запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз суб'єктам підприємницької діяльності та створення умов для їх сталого функціонування і розвитку.

Формування цілісної системи безпеки непросте, але все ж посилене для сучасних бізнес – структур завдання. Ключовими моментами її рішення будуть: вибір найбільш доцільної форми її функціонування і способу розподілу функцій безпеки. Постійний моніторинг кризових ситуацій підвищить ефективність будь-якої дії щодо запобігання, локалізації та усунення наслідків несприятливих ситуацій. Тому, незважаючи на незвичність цього підходу для вітчизняної практики (і в той же час достатню традиційність для теорії) необхідно не боятися витратити сили і кошти на визначення основних показників запобігання ризику. Без цього ефективна форма захисту побудована бути не може.

2.2. Специфіка економіки і управління бізнес-процесів забезпечення безпеки

До специфіки економіки того чи іншого виду підприємницької діяльності прийнято відносити особливості: в структурі витрат і їх частці в виручці; в віддачі капіталу (рівень рентабельності і оборотності); в структурі майна (найбільш характерні види активів і їх питома вага у валюті балансу); в найбільш застосовуваних видах оплати за послуги.

Структура витрат господарюючих суб'єктів, видом діяльності яких є безпека, відрізняється: високою питоною вагою витрат на оплату праці та наявністю специфічних видів витрат по статтях, пов'язаних із створенням матеріально-технічних умов роботи.

Структура витрат включає:

1) спеціальні витрати: обладнання кімнати для зберігання зброї і патронів (в т.ч. сейф і пулевловювач); обладнання чергової частини (пульт оперативного зв'язку) та ін.;

2) закупівлю зброї і спецзасобів: службових пістолетів, а також спорядження і патронів до них; спеціальних засобів та ін.;

3) придбання технічних засобів: радіозв'язок і плата за використання радіочастот; технічних засобів, що застосовуються для виявлення каналів витоку інформації і ін.

4) придбання форменого одягу, спорядження і т.п. [96, с.120]

Так як частка витрат у виручці досить велика, то, хоча підприємницька діяльність в сфері безпеки в більшості випадків є комерційною, вона має досить невисоку частку прибутку. Пов'язано це в першу чергу з тим, що недержавні приватні охоронні і детективні підприємства змушені конкурувати з двома основними групами їх конкурентів на ринку послуг безпеки, метою діяльності яких не є отримання прибутку. Це підрозділи позавідомчої охорони і внутрішні служби безпеки комерційних фірм.

Вартість послуг позавідомчої охорони визначається на основі калькуляцій, який складають на основі нормативів, що встановлюються Міністерством внутрішніх справ. Оскільки підрозділи позавідомчої охорони не є комерційними організаціями, прибуток в калькуляцію на їх послуги не закладається. Крім того, нормативи витрачання натуральних показників значно завищені. Цим розривом і користуються комерційні структури, вартість послуг яких значно нижче, ніж у позавідомчої охорони.

Витрати внутрішніх служб безпеки також покриваються відповідно до запланованого кошторису (або бюджетом) даної служби. Організаційно-економічний механізм функціонування внутрішніх служб безпеки ґрунтується на повному фінансуванні їх витрат за рахунок коштів тієї організації, забезпечення безпеки якої ними здійснюється.

Відповідно до цього, рівень витрат таких підрозділів визначається цією організацією в спеціальному фінансовому плані (бюджеті чи кошторисі), де фіксуються планові значення по кожній з статей. Фактичне виконання плану витрат служби безпеки здійснюється під постійним контролем з боку фінансових служб компанії, при їхній особистій участі. Тому, фінансової самостійності внутрішня служба безпеки практично не має, втім як і зацікавленості в зниженні витрат і в економії фінансових ресурсів [47, с.65].

Вищевикладене дає підставу вважати, що суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги безпеки, можуть підтримувати свою конкурентоспроможність у порівнянні основними видами своїх конкурентів - внутрішніми службами безпеки фірм і підрозділами позавідомчої охорони за рахунок більш високої відповідності вимогам споживачів цього ринку.

Вимоги споживачів по відношенню до послуг в області безпеки стосуються наступних аспектів цінностей послуг: отримання потрібної послуги миттєво і / або в будь-який момент часу в потрібному місці і за мінімально можливою ціною. Тому, одним з найважливіших завдань підприємницької діяльності в сфері безпеки і умов її конкурентоспроможності є забезпечення належного рівня якості при

мінімальних витратах на надання послуги [64, с. 76]. Можливим шляхом досягнення цього є ефективне використання всіх видів наявних у них ресурсів. Оскільки доходи від надання послуг безпеки формуються пропорційно їх обсягу, а в складі витрат переважає амортизація і трудові витрати, очевидна пряма залежність фінансових результатів і фінансового стану від використання всіх видів наявного потенціалу: майнового, кадрового, фінансового. Ефективному використанню такого потенціалу часто перешкоджає невідповідність попиту і пропозиції за видами послуг, а також непродуманий розподіл функцій безпеки між різними видами їх виконавців (працівниками, підрозділами, організаціями) [58, с.197].

З вищевикладеного також випливає, що показники віддачі капіталу (в приватній охоронній і приватної розшукової діяльності) не надто високі, що робить даний вид бізнесу не надто привабливим джерелом інвестування. Разом з тим, більш низька питома вага основних видів властивих даному виду бізнесу витрат у вартості послуг спостерігається за тими з них, які є більш конкурентоспроможними на ринку і можуть містити більшу питому вагу прибутку, а, отже, і більш низьку питому вагу витрат в ціні. Що стосується оборотності капіталу, то вона досить висока, як і в більшості видів послуг, оскільки в фінансовому циклі немає «періоду обороту запасів у незавершеному виробництві», терміни погашення дебіторської заборгованості та періоди обороту запасів матеріальних ресурсів, що використовуються у сфері безпеки, також нетривалі. Тому, при відносно невисоких (в порівнянні з іншими галузями підприємництва) показниках рентабельності показники оборотності будуть досить високими.

Таке співвідношення найважливіших характеристик ефективності фінансово-господарської діяльності зустрічається зазвичай у тих галузях підприємництва, які є інфраструктурними елементами економіки: зв'язку, енергетики і т.д. При цьому, цілком очевидно фундаментальна відмінність між ними, яка полягає в методах державного регулювання діяльності цих галузей. У названих галузях мають місце такі форми державного впливу на

підприємницьку діяльність як регульоване ціноутворення, неможливість вибору споживачів і т.д. У сфері послуг безпеки методи державного регулювання в більшій мірі стосуються самого характеру послуг, що надаються і можливості їх здійснення тими чи іншими суб'єктами підприємницької діяльності.

Детальний опис технічних та інших характеристик засобів, які включаються до складу майна організації, що здійснює діяльність в області захисту інформації, наводиться в книзі, присвяченій методам сучасної боротьби з промисловим шпигунством. При здійсненні функцій безпеки організація може мати:

- пошукові системи, засновані на виявленні побічних випромінювань (індикатори електромагнітного поля, засоби перевірки електронних приладів, багатофункціональні комплекси радіоконтролю);

- засоби візуального огляду (металошукачі, оглядові дзеркала, технічні ендоскопи);

- пристрої захисту електричних і телефонних ліній (прилади перевірки провідних ліній, багатофункціональні імітатори, пристрої захисту електромережі, нелінійні локатори, телефонні перевірочні пристрої) [57, с.97].

Певна специфіка складу майна спостерігається за видами спеціальних засобів, що використовуються при здійсненні діяльності щодо забезпечення безпеки.

Відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність», наведеного в Додатку №2 до постанови Кабінету Міністрів України, щодо «Питання охоронної діяльності» правами суб'єктів охоронної діяльності та спеціальними засобами, які можуть бути використані є :

- 1) для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України (бронежилети; захисні каски, газові балончики з аерозолями сльозоточивої та

дратівної дії, газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 міліметрів, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, гумові кийки, наручники пластикові (текстильні) одноразового використання, електрошокові пристрої, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони);

2) для забезпечення радіозв'язку використовувати в установленому порядку радіочастоти;

3) використовувати в охоронній діяльності службових собак;

4) використовувати в охоронній діяльності технічні засоби охоронного призначення;

5) використовувати транспорт реагування;

б) одержувати за своїм письмовим запитом від замовника послуг з охорони відомості та копії документів, необхідні для здійснення заходів охорони на об'єкті охорони;

7) за згодою замовника послуг з охорони (його представника) оглядати територію, будинки, приміщення, майно, що охороняються [10].

Останньою серед виділених відмінних рис в економічній діяльності суб'єктів підприємництва в сфері безпеки є склад найбільш вживаних ними форм розрахунків і видів оплати за послуги.

Фірми, що займаються наданням послуг безпеки, формують таку систему оплати послуг, яка дозволяє покривати їх витрати і накопичувати прибуток, але при цьому також шукати нові способи зниження витрат і збільшення прибутку. У світовій практиці прийнято чотири основні форми встановлення ціни на подібного роду послуги:

1) погодинна оплата;

2) фіксована недиференційована оплата;

3) відсоток від вартості майна, що охороняється;

4) комбінована оплата [114, с.52].

Розглянемо можливості застосування наведених форм встановлення цін на послуги безпеки у вітчизняній практиці.

Погодинна оплата послуг безпеки характеризується встановленням ціни за одиницю часу роботи охоронця. Такий вид оплати вимагає контролю часу надання послуги і тому цей вид оплати часто використовується там, де клієнт може фіксувати і контролювати час її надання і розраховувати вартість послуги. Більш того, цей вид оплати дозволяє клієнту самому визначати час в яке послуга повинна бути надана (наприклад, тільки денний або тільки нічний час) в залежності від його фінансових можливостей. У практиці недержавної приватної діяльності в області засобів технічної безпеки або недержавної (приватної) розшукової діяльності час надання послуг не може бути до їх надання об'єктивно оцінено і не завжди проконтрольовано замовником в момент їх надання. Тому, використання погодинної оплати є найбільш характерною формою для оплати послуг недержавної (приватної) охоронної діяльності [112, с.166].

Ускладнення криміногенної обстановки, ускладнення технічних засобів, що використовуються зловмисниками, вимагає регулярного підвищення рівня професійних навичок працівників, задіяних при наданні послуг безпеки. Тому, недержавне (приватне) охоронне підприємство повинно передбачати в бюджеті витрати на підвищення кваліфікації працівників.

Таким чином, фірма повинна планувати відповідність своїх доходів і витрат, планувати витрати, які безпосередньо не оплачуються клієнтом, але включені у вартість одиниці часу, оплачуваної клієнтом.

Фіксована (договірна) оплата полягає у визначенні вартості послуг, що надаються безпеки відразу при укладанні договору. При фіксованій оплаті дуже важливо чітко сформулювати перелік тих послуг, які повинні бути надані клієнту. Зазвичай, щоб кожна зі сторін розуміла, що включено у вартість, складається технічне завдання, яке містить певний перелік видів послуг (або робіт по установці технічних засобів) і терміни виконання.

Терміни надання послуг (виконання роботи) залежать не тільки від їх продавця, а й від покупця, який повинен надати об'єкти та інформацію, що стосується предмета договору [113, с.87].

В процесі надання послуг безпеки часто виникають непередбачені раніше обставини. Якщо рішення проблеми без них неможливо, то необхідно або виконувати додаткову роботу за рахунок суб'єкта, який надає послуги безпеки, або вимагати додаткової оплати, тобто збільшувати фіксовану вартість або запропонувати клієнту самому виконати додаткову роботу з урахуванням нововиявлених обставин. Якщо рішення проблеми безпеки клієнта можливо без урахування нових обставин, то краще таку роботу винести в окремий договір.

Клієнт має право контролювати якість і терміни надання послуг безпеки, тому такий договір з фіксованою оплатою повинен містити штрафи за несвоєчасність виконання роботи, або за несвоєчасність надання доступу до об'єкта або інформації про нього клієнтом для виконання роботи.

Значно рідше для оплати послуг безпеки використовується процентна оплата. Відсоткова оплата полягає у визначенні вартості послуг, що надаються безпеки в процентах від вартості об'єкта. Таке, в принципі можливо при наданні наступних видів послуг безпеки:

- 1) при охороні майна власників, у тому числі при його транспортуванні;
- 2) при здійсненні діяльності з технічного захисту конфіденційної інформації;
- 3) при зборі відомостей у цивільних справах на договірній основі з учасниками процесу;
- 4) при вивченні ринку, збір інформації для ділових переговорів, виявлення некредитоспроможних або ненадійних ділових партнерів;
- 5) при встановленні обставин неправомірного використання в підприємницькій діяльності фірмових знаків і найменувань, недобросовісної

конкуренції, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю [94, с.57].

Найчастіше процентна оплата застосовується в тих випадках, коли ймовірність позитивного вирішення проблеми залежить від багатьох причин, в тому числі суб'єктивних. Сторони, визначаючи процентну оплату за договором, беруть на себе ризики втрат. Відсоткова частка коливається в залежності від витрат щодо вирішення проблеми, причому не обов'язково в грошовому вираженні (хоча зрозуміло, що вартісної еквівалент в цьому випадку все одно буде присутній). Витрати вирішуваної проблеми щодо забезпечення безпеки повинні чітко корелювати з величиною наслідків, які виникнуть при її негативному рішенні.

Рішення проблем забезпечення безпеки клієнтам за договорами, які передбачають процентну оплату, зазвичай здійснюється спільними зусиллями внутрішньої служби безпеки клієнта і діяльності спеціалізованої організації, найнятої для надання тієї чи іншої послуги.

Комбінована оплата передбачає включення будь-яких комбінацій перерахованих видів оплат в одному договорі на надання послуг безпеки. Предметом такого договору зазвичай є послуги безпеки взагалі, без уточнення. Конкретна послуга безпеки визначається додатковою угодою про надання цієї послуги, яке і визначає вартість послуги. Комбінована оплата послуг безпеки зазвичай застосовується в договорах довгострокового характеру, які передбачають і регулярне надання послуг, і разові послуги і рішення проблем за технічними завданнями [17].

Склад суб'єктів ринку послуг безпеки на перший погляд традиційний для сфери послуг: з одного боку виконавці (продавці) послуг, з іншого боку їх споживачі (покупці). Однак, специфічність діяльності з надання послуг безпеки полягає в тому, що одним з найважливіших учасників цих взаємин є держава. В даному випадку ми маємо на увазі не методи прямого державного регулювання підприємницької діяльності в сфері безпеки, про які говорили вище, а питання взаємодії з державними органами в повсякденній роботі.

Організація ефективної взаємодії надзвичайно важлива для успішної роботи підприємницьких структур в сфері безпеки. У роботі В. Черняєва даються поради по організації такої взаємодії:

1) воно повинно бути регулярним, ініціатива повинна виходити від самого суб'єкта підприємницької діяльності;

2) ідеальними формами взаємодії з правоохоронними органами можуть бути: вироблення взаємних узгоджених дій на випадок надзвичайних ситуацій, обмін оперативною інформацією, здійснення контролю за діяльністю співробітників охоронного підприємства на об'єктах охорони; узагальнення та поширення позитивного досвіду діяльності, розбір, аналіз і підведення підсумків спільної діяльності;

3) організаційною основою такої взаємодії може стати укладення договору про координацію спільних дій [79, с. 181].

Разом з тим, необхідно чітко уявляти свої права і обов'язки і відповідно їх виконувати; чітко уявляти права і обов'язки відповідних державних структур, з якими буде здійснюватися взаємодія, і виробляти власну стратегію і тактику при взаємодії з ними.

Крім того, специфічною особливістю ринку послуг безпеки є те, що конкурують між собою не тільки комерційні організації, видом діяльності яких є надання послуг безпеки, а й підрозділи позавідомчої охорони і внутрішні служби безпеки фірм, в частині послуг, які ними можуть бути надані. Специфіка управління бізнес-процесами забезпечення безпеки залежить від змістовного характеру діяльності по її забезпеченню. Основними видами діяльності щодо забезпечення безпеки, здійснюваними в рамках підприємницької діяльності є:

- організація режиму і охорони;
- послуги по встановленню та утриманню в робочому стані технічних засобів і систем безпеки;
- організація інформаційної безпеки;
- робота з персоналом в інтересах безпеки підприємницької діяльності;

– забезпечення особистої безпеки підприємця [56, с.25].

Кожен з описаних видів діяльності має різні підвиди, кожен з яких має свою специфіку. Наприклад, види режимів охорони можуть бути деталізовані за чотирма ознаками: за тимчасовими параметрам (цілодобова, погодинна, епізодична); в залежності від напруженості (звичайний, оперативного реагування і посилений); за умовами і способам охорони (відкритий і закритий). Причому, кожен з перерахованих видів режимів охорони зумовлює свої обов'язкові методи, інструменти і навіть сукупність норм, що регулюють процес управління.

Основною метою управління бізнес-процесом і забезпечення безпеки є ефективне усунення, запобігання, подолання певних (договором, посадовою інструкцією і т.д.) факторів загроз і отримання позитивного економічного ефекту.

2.3. Аналіз ринку послуг в сфері безпеки і виявлення перспектив його розвитку

Головним принципом ринкової економіки є взаємодія господарюючого суб'єкта і ринку, який є сукупністю господарюючих суб'єктів і разом з тим самостійною цілісністю (не зведена до суми складових її частин), Господарюючий суб'єкт може існувати тільки з умови безперебійної взаємодії з ринковим середовищем. Для цього необхідне нормальне функціонування як самого підприємства, та і ринку в цілому.

Діяльність у сфері безпеки, що здійснюється спеціалізованими організаціями, приватними охоронними підприємствами відноситься до галузі економіки – загальна комерційна діяльність по забезпеченню функціонування ринку і становить її невід'ємну частину.

Динаміка абсолютних показників, що характеризують кількість суб'єктів підприємницької діяльності цього виду та їх питома вага як в галузі,

так і в економіці в цілому, має чітко виражену тенденцію до зростання (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Аналіз показників кількості суб'єктів, які здійснюють підприємницьку діяльність в сфері безпеки

Значення показників по рокам	Кількість підприємств і організацій:			Кількість зареєстрованих ПОП		
	всього, в тис.	В тому числі в галузі ЗКД по ЗФР		Зареєстровано ПОП всього, тис.	Питома вага ПОП в галузі ЗКД по ЗФР, %	
		в тис.	в %			
2012	2901	98	3,4	7	7,1	
2013	3106	109	3,5	8	7,3	
2014	3346	126	3,6	9	7,1	
2015	3594	142	4,0	11	7,7	
2016	3845	157	4,1	13	8,3	
2017	4150	176	4,2	16	9,1	
Зміни показника з 2012 по 2017 р.	Абсолютний	+2905	+136	+ 1,0	+14	+4,1
	Темп росту	0,4	0,8	0,2	1.3	0,3

Дані результатів аналізу, представлені в табл.2.1., свідчать про випереджаюче зростання кількості приватних охоронних підприємств, у порівнянні з іншими видами підприємств галузі економіки загальна комерційна діяльність по забезпеченню функціонування ринку і загальною кількістю організацій, зареєстрованих на території України.

За період з 2012 по 2017 роки кількість зареєстрованих суб'єктів підприємництва, які здійснюють діяльність в сфері безпеки, збільшилася з 2 до 16 тис., Тобто на 14 тис. організацій або в 8 разів. Динаміка підприємств галузі загальна комерційна діяльність по забезпеченню функціонування ринку також була прогресивною, але її результати менш вражають. Загальна кількість зареєстрованих організацій в цій галузі зросла за аналізований

період з 40 до 176 тис., що склало: в абсолютному вираженні збільшення на 136 тис., або в 4,4 рази [35, с.195].

Кількість всіх зареєстрованих підприємств та організацій за аналізований період також зростає з 2901 тис. в 2012 році, до 4150 тис. в 2017 році, тобто на 2905 тис. або в 0,4 рази. Таким чином, незважаючи на невелике збільшення кількості приватних охоронних підприємств у порівнянні з іншими підприємствами економіки в цілому і галузі загальної комерційної діяльності по забезпеченню функціонування ринку зокрема, їх зростання може бути розцінене як більш швидке. Абсолютно очевидно, що показники темпів зростання числа реєстрованих підприємств приватної охоронної діяльності, значно перевищували темпи зростання підприємств по галузі загальної комерційної діяльності по забезпеченню функціонування ринку і по економіці в цілому. У свою чергу, ринок охоронних послуг складається з приблизно рівних частин щодо охорони стаціонарних об'єктів, особистої охорони, охорони масових заходів, супроводження вантажів і цінностей під час транспортування. При цьому якщо підприємству не вистачає власних можливостей і можливостей охоронної компанії, найнятої підприємством на постійній основі, то підприємство звертається на ринок спеціалізованих послуг, котрі пов'язані з ринками товарів (технічних засобів безпеки), спеціалістів та інформації [35, с.196].

Результати табл. 2.1. також дозволяють чітко простежити тенденцію наростання питомої ваги кількості суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють діяльність в сфері безпеки, в загальній кількості підприємств галузі загальної комерційної діяльності по забезпеченню функціонування ринку. З них видно, що питома вага таких приватних фірм в галузі поступово зростала з 7,1% в 2012 році до 9,1% в 2017 році, що становить +2% процентних пункту і свідчить про зростання їх питомої ваги в 0,3 рази. Якщо врахувати, що частка підприємств галузі загальної комерційної діяльності по забезпеченню функціонування ринку в загальному обсязі зареєстрованих підприємств також збільшилася, то зрозуміло, що кількість підприємств, що

надають послуги із забезпечення безпеки зростає швидше, ніж загальне число підприємств і організацій в економіці України. А це свідчить про розширення масштабів діяльності в сфері забезпечення безпеки, що здійснюється недержавними організаціями, що мають відповідні ліцензії. Кількість злочинів в сфері економіки, виявлених правоохоронними органами за останні роки також мало тенденцію до зростання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 Кількість злочинів в сфері економіки, виявлених правоохоронними органами за 2012-2017 рр.

Показники статистичної звітності МВС	Кількість злочинів за рік, тис.						Абсолютне відхилення	Темп росту
	2012	2013	2014	2015	2016	2017		
Відомості про злочини економічного спрямування, виявлених правоохоронними органами	220	250	300	380	380	380	160	1,7
Відомості про злочини в сфері економічної діяльності, виявлених правоохоронними органами	19	25	1	2	55	47	28	2,5

За злочинами економічної спрямованості, за період з 2012 по 2017 роки вони зросло на 160 тис., або в 1,7 рази. Злочини економічної спрямованості наносять різні види шкоди суб'єктам підприємницької діяльності. У першому розділі роботи ці злочини з точки зору видів впливу на інтереси суб'єктів підприємницької діяльності були об'єднані в три групи. У представленій деталізації злочину в сфері економічної діяльності відносяться до видів злочинів, що завдає непрямий збиток суб'єктам підприємницької діяльності. Вони є частиною злочинів економічної спрямованості. Кількість злочинів у сфері економічної діяльності, виявлених правоохоронними органами за період з 2012 по 2017 роки, також істотно зросла з 19 до 47 тис., Тобто на 28 тис. Або в 2,5 рази. Цей темп зростання випереджає аналогічний показник по

економічної спрямованості в цілому, що становить 1,7 рази. Таке положення свідчить про зниження темпів зростання виявлення і припинення злочинів за іншими видами протиправних дій в сфері економіки, а саме за тими з них, якими наносяться пряме, непряме і віртуальне вплив, що завдає шкоди підприємницької діяльності. Крім злочинів у сфері економічної діяльності (про динаміку яких тільки що йшла мова) побічно завдають шкоди економічній діяльності. Крім непрямого впливу, що завдає шкоди економічній діяльності, відповідно до сформульованого в першому розділі магістерської підходу, існує ще два види впливу – прямий і віртуальний. Прямий вплив, що завдає шкоди майновому стану суб'єктів і громадян, тягне за собою різні види злочинів проти власності; віртуальний вплив, що завдає шкоди майновим інтересам – злочини у сфері комп'ютерної інформації та злочинні діяння у сфері високих технологій. Зрозуміло, що з деяких видів протиправних дій, що не потрапили в табл.2.2., виявлення та затримання знизилося. Це дає нам підстави вважати, що саме за цими видами впливу, що порушують інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, повинен розширюватись спектр і збільшуватись обсяг послуг суб'єктів підприємницької діяльності, які надають послуги в сфері забезпечення безпеки [18, с.77].

Результати досліджень, представлені в першому розділі магістерської роботи, також проілюстрували випередження темпів зростання показника «кількість зареєстрованих злочинів» над динамікою показника «виявлено осіб, які вчинили правопорушення» протягом усього часового інтервалу з 2012 по 2017 роки.

Перераховані факти дозволяють зробити висновок про необхідність подальшого поступового розвитку ринку послуг із забезпечення безпеки, що обумовлено наступними причинами:

– існуючі масштаби протиправних дій перешкоджають нормальному функціонуванню та поступальному розвитку економіки, а також покращення рівня життя громадян України;

– коштів, що виділяються державою на забезпечення безпеки, недостатньо і потреба в них істотно перевищує можливості держави, тому доцільний подальший розвиток ринкових механізмів забезпечення безпеки в рамках діяльності суб'єктів підприємницької діяльності в галузі по забезпеченню функціонування ринку;

– діяльність у сфері безпеки потребує розширення в частині запобігання потенційних протиправних дій щодо власності та особистості, а не тільки їх припинення, тому необхідно розширення спектра і кількості заходів, що знижують різні чинники загроз підприємницької діяльності та життя громадян України [14, с.319].

Закріплення тенденцій сталого розвитку економіки, що спостерігаються в останні роки, потребує підвищення економічної безпеки її суб'єктів, за допомогою розширення ринку послуг безпеки як невід'ємного структурного елементу цивілізованої ринкової економіки. В зарубіжних країнах цим сегментом ринку багато в чому забезпечуються потреби суспільства в забезпеченні безпеки.

Для цього необхідно здійснити аналіз попиту і пропозиції на послуги в сфері безпеки.

О.Побірський – директор холдингу підприємств безпеки «Спрут» вважає, що галузь в процесі свого формування пройшла кілька етапів і на даний момент ринкові інструменти ведення бізнесу починають займати серйозне місце в системі просування послуг на ринку безпеки по ряду причин, головною серед яких є конкуренція [49, с. 113]. Разом з тим він відзначає, що поки ще практично не проводилося серйозних системних досліджень стану та перспектив розвитку ринку безпеки. На наш погляд, досить детальні результати комплексних маркетингових досліджень українського ринку послуг охорони та безпеки освітлено в матеріалах, представлених Головою Ради директорів Групи компаній «Баярд» Н.Краюшенко журналу «Охоронна діяльність» [47, с.66]. Джерелами представленого дослідження виступали: українські і зарубіжні спеціалізовані

тематичні сайти та Інтернет-ЗМІ з охорони і безпеки; сайти українських охоронних підприємств; українські спеціалізовані ЗМІ; друковані роботи по темі охорони і безпеки; соціально-економічні дані наукових інститутів; публікації українських ЗМІ за період 2012 – 2017 роки. Представлені в них дані свідчать про динаміку розвитку ринку послуг в сфері безпеки і їх кількості, яка надається суб'єктам підприємницької діяльності.

Ринок послуг безпеки, безумовно, має потенціал зростання. Для того, щоб розглянути можливості розвитку ринку цих послуг, необхідно виявити в їх складі найбільш перспективні, що представляють інтерес у споживачів і не насичених в достатній мірі конкурентними пропозиціями [34, с.140].

Слід зауважити, що ринок послуг у сфері безпеки досить складно аналізувати, оскільки він характеризується відсутністю чітких меж. Як правило, фірми, що працюють на цьому ринку, – багатопрофільні, а тому виділити компанії, що надають послуги лише у сфері без пеки, можна тільки досить умовно.

Для виявлення найбільш перспективних видів послуг безпеки необхідно оцінити відповідність потреб в них (платоспроможного попиту) і пропозиції суб'єктами підприємницької діяльності, які працюють в цій сфері. Результати аналітичного порівняння структури попиту та пропозиції на послуги безпеки на українському ринку представлені в табл. 2.3, при складанні якої використовувався метод статистичного аналізу – групування даних по єдності ознаки. В якості такої ознаки угруповання було обрано єдність видів охоронної діяльності, які входять до їх складу функцій і сприяння усуненню єдиних факторів загроз. В результаті використання запропонованого методичного підходу, основні види послуг в області безпеки можуть бути представлені чотирма групами: технічна і фізична охорона об'єктів, детективні послуги, інформаційно-аналітичні послуги, інші: особиста безпека та ін.

Для того, щоб зрозуміти реальний попит підприємницьких структур та відповідну пропозицію на послуги в сфері безпеки, розглянемо таблицю 2.3.

Таблиця 2.3 Порівняльний аналіз структури попиту та пропозиції на послуги з безпеки на українському ринку

Основні види послуг в області безпеки	Питома вага в загальному обсязі		Абсолютне відхилення в структурі попиту і
	Попит	Пропозиція	
(1)	(2)	(3)	(4)
Технічна і фізична охорона об'єктів	70,0	70,2 ^{III}	+0,2
Детективні послуги	10,0	11,2 ^{II}	+1,2
Інформаційно-аналітичні послуги	15,0	11,9 ^{II}	-3,1
Інші: особиста безпека та ін.	5,0	6,7 ^{II}	+1,7
Разом	100,0	100,0	0

Представлене в табл. 2.3 співвідношення попиту і пропозиції (по групах послуг безпеки) свідчить про превалювання в його структурі технічної і фізичної охорони об'єктів. Незважаючи на високу важливість названого виду діяльності в забезпеченні безпеки зауважимо, що даний вид ринку в достатній мірі насичений послугами. Це цілком зрозуміло, адже серйозних інвестиційних вкладень в дорогі основні засоби даний вид діяльності не має потреби. Спеціалізовані засоби, які відносяться до складу основних засобів, що застосовуються в даному виді діяльності в сьогоdnішніх умовах не дуже дорогі. У країні, де військові мають досвід «бойових зіткнень» та інших видів бойових навичок, ринок праці досить укомплектований фахівцями, здатними кваліфіковано і не дуже дорого виконувати функції фізичної охорони об'єктів. Конкуренція на цьому ринку досить висока, про що свідчать і дані стовпця (4) представленої табл. 2.3. Частка попиту на цьому ринку, а цілком можливо і обсяг, перевищують пропозиції.

Частка пропозиції на ринку послуг безпеки також дещо перевищує частку попиту з таких видів послуг, як детективні (+1,2 процентних пункту за показником абсолютного відхилення в питомій вазі) та інші, включаючи

послуги із забезпечення особистої безпеки (+1,7 процентних пункту) [35, с.196]. Причини насиченості ринку послуг безпеки даними видами послуг, частково ті ж, що і з технічної і фізичної охорони об'єктів. Крім того, ринок також не має проблем з кадрами в зв'язку з великою кількістю випускників вузів спеціальності «право» і низьким рівнем оплати праці в державних органах судової системи і МВС.

На підставі угруповання даних, представлених в табл.2.3, можна зробити висновок про те, що ринок недостатньо насичений інформаційно-аналітичними послугами (частка попиту 15% від обсягу ринку, а частка пропозиції 11,9%). Отже, саме цей вид діяльності потребує збільшення пропозиції. Причому, нам видається, що потенціал для розвитку тут досить великий. Безумовно, не все так просто, але варто пам'ятати, що подальший розвиток недержавного сектору послуг в області безпеки стримує ряд наступних факторів [44, с.13]:

- недосконалість законодавчої бази;
- відсутність цілісної та узгодженої усіма учасниками ринку стратегії подальшого розвитку недержавного сектора безпеки;
- відсутність конструктивного діалогу професійного співтовариства і влади;
- відсутність узгодженої інформаційної, маркетингової та PR- політики галузі [44, с.15].

Разом з тим вважатимемо, що навіть в ситуації, що склалася може мати місце значне розширення саме в сфері інформаційно-аналітичних послуг. Подальший розвиток ринку послуг в сфері безпеки повинен відбуватися в області інформаційної діяльності з огляду на те, що:

По-перше, ринок фізичної охорони і розшуку досить насичений, а ось ринок інформаційних послуг – ні.

По-друге, в умовах високої інформатизації суспільства, такий стан може негативно позначатися не тільки на подальшій динаміці ринку послуг в сфері безпеки, а й певною мірою знижувати динаміку на інших ринках,

оскільки жоден з ринків – сировини, фондовий, праці – не може в сучасних умовах функціонувати ефективно, якщо він не насичений інформаційно.

По-третє, кадровий потенціал для цього ринку в достатній мірі присутній. Українськими вузами, в останні роки випускається досить велика кількість фахівців за спеціальністю «захист комерційної інформації». Крім того, серйозний резерв складають колишні співробітники МВС, СБУ. Функції, які вони мають виконувати на новому ринку, є коректовані відповідно з колишніми – розвідкою, захистом інформації і контррозвідкою [99, с.123].

Найбільш перспективним напрямком розвитку ринку послуг безпеки є економічна розвідка і контррозвідка. У змісті цих видів діяльності велике місце займає робота зі збору економічної інформації і її захисту.

Названі види діяльності можуть здійснюватися суб'єктами підприємницької діяльності в двох формах:

- служб безпеки, що задовольняють потреби в захисті і зборі комерційної інформації для організації, в структурі якої вони знаходяться;
- окремих суб'єктів підприємницької діяльності, зареєстрованих відповідно до законодавства України для ведення: недержавної (приватної) охоронної діяльності; недержавної (приватної) розшукової діяльності; недержавної приватної діяльності в області засобів технічної безпеки [92, с.94].

При існуючому стані речей, здійснення економічної розвідки і контррозвідки в основному покладалося на служби економічної безпеки, створювані самими споживачами цих послуг. Окремі суб'єкти підприємницької діяльності, найчастіше зареєстровані у вигляді приватних охоронних або розшукових підприємств рідко бралися за здійснення такої діяльності, хоча ліцензії на їх проведення також видавалися і видаються МВС України.

Проблема, проте виявляється в помилковій думці про зниження якості пошукової інформації та підтримці її конфіденційності в тому випадку, якщо

нею буде займатися не внутрішній підрозділ фірми споживача – служба безпеки, а самостійний продавець послуг безпеки – зовнішній виконавець. Такий підхід видається нецивілізованим, і таким, який перешкоджає зростанню якості інформаційно-аналітичних послуг в сфері безпеки. Довіряємо ж ми, врешті-решт, аудиторам, податковим консультантам, нотаріусам.

Питання в тому, що необхідно створити чіткий організаційний і правовий механізм взаємодії двох суб'єктів підприємницької діяльності – продавця і покупця послуг економічної розвідки і контррозвідки і визначити коло завдань, які доцільно відносити до таких послуг.

Висновки до розділу 2

Найважливішим елементом організаційно-економічного механізму підприємницької діяльності в сфері послуг безпеки, що створює організаційно-правові основи їх надання, є форма надання цих послуг різним споживачам. З огляду на особливості соціально-економічного та правового характеру послуг безпеки, форми надання послуг безпеки знаходяться в залежності від двох факторів: від виду споживачів і від організації надання самої послуги.

Відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність» відокремлені охоронні підрозділи можуть створювати будь-які підприємства. Видами їх діяльності можуть бути: дослідження ринку, збір інформації для ділових переговорів, виявлення некредитоспроможності або неспроможності ділових партнерів, встановлення обставин недобросовісної конкуренції, розголошення комерційної таємниці та інші, дозволені цим законом види [10].

Як показує практика, завдання по забезпеченню безпеки не завжди конкретно формулюються внутрішній службі безпеки. Крім того, у керівників фірми досить часто існує спокуса урізати бюджет служби, не в

зв'язку зі зменшенням факторів ризику, які вона повинна запобігати, а через фінансові проблеми компанії. Керівники внутрішніх служб безпеки також частіше відчувають тиск з боку адміністрації підприємств, які змушують чинити протиправні дії, нібито життєво необхідні компанії.

У вітчизняній практиці безпеки однією з найбільш актуальних проблем є правове регулювання інформаційно-аналітичної взаємодії приватних і відомчих підрозділів безпеки з державними правоохоронними органами. Ця проблема полягає в тому, що недержавні структури безпеки будь-яких організаційних форм не можуть законно отримувати безпосередньо з державних структур, необхідну інформацію, що містить відомості, що стосуються рівня і характеру їх економічних ризиків. Це створює умови для корупції в цих державних організаціях і неконтрольованого витоку інформації з їх систем. У розвинених зарубіжних країнах держава створює умови для контролю і регламентації діяльності приватних структур безпеки.

Основними шляхами такого вдосконалення в сучасних умовах має стати: вдосконалення нормативно-правової бази і підвищення ефективності організаційно-економічного механізму на основі використання прогресивного вітчизняного та зарубіжного досвіду управління такими структурами і своєчасного виявлення резервів поліпшення використання ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні [97, с.74].

Формування цілісної системи безпеки непроста, але все ж посилює для сучасних бізнес-структур завдання. Ключовими моментами її рішення будуть: вибір найбільш доцільної форми її функціонування і способу розподілу функцій безпеки. Постійний моніторинг кризових ситуацій підвищить ефективність будь-якої дії щодо запобігання, локалізації та усунення наслідків несприятливих ситуацій. Тому, незважаючи на незвичність цього підходу для вітчизняної практики (і в той же час достатню традиційність для теорії) необхідно не боятися витратити сили і кошти на визначення основних показників запобігання ризику. Без цього ефективна форма захисту побудована бути не може [109, с.13].

РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ БЕЗПЕКИ ЯК СФЕРИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1. Напрямки і методи розвитку підприємницької діяльності з надання послуг безпеки

Склад сучасних проблем у формуванні ринку послуг безпеки багато в чому свідчить про стихійність його розвитку і відсутність науково-обґрунтованого підходу до його вдосконалення. Тому, перш ніж формувати заходи з розвитку безпеки як сфери підприємництва і розробляти її напрямки необхідно чітко сформулювати принципи функціонування.

Принципи, що лежать в основі забезпечення безпеки, визначаються законом «Про національну безпеку» як: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; демократичний контроль над військовою організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки [25, с.10].

Розвиток цих принципів для безпеки як держави в цілому так і сфери підприємництва присутні в роботах з економіки та організації безпеки багатьох вітчизняних авторів. У них обґрунтовуються досить різноманітні підходи до деталізації принципів, які повинні лежати в основі системи забезпечення безпеки.

До перелічених в названому законі принципам В. Ярочкін і Я.Бузанова додають наступні: взаємна відповідальність персоналу та керівництва, взаємодія з державними структурами безпеки [89, с.135]. Перераховані принципи вважаються загальними принципами забезпечення безпеки, що

визначають основні напрямки, в рамках яких можуть реалізовуватися різні методи вдосконалення підприємницької діяльності з надання послуг безпеки.

Спеціальні сторони принципів забезпечення безпеки в процесі спеціалізованої діяльності також знайшли своє відображення в літературі. Наприклад, А.Доронін, даючи характеристику організаційним принципам системи економічної розвідки підприємства, виділяє один принцип – важливість кадрів [41, с.129]. На підставі цього принципу автором виділяються такі напрями вдосконалення діяльності щодо забезпечення безпеки промислового підприємства: підвищення якості управління, велика підзвітність, поліпшення координації, більш ретельний підхід до підбору кадрів та проведення оперативних заходів [44, с.130]. Варто погодитися з А.Дороніним щодо важливості кадрового питання для служби безпеки. Однак, на нашу думку, спектр принципів, що лежать в основі функціонування безпеки як сфери підприємницької діяльності, безумовно ширше.

Автор поділяє думку таких вітчизняних авторів як В.Гусев, В.Демін, Б.Кузін, М.Медніков, А. Соколiцин, С.Степашин, А.Федотов, В. Шульц про те, що успішний захист підприємства від загроз залежить від повноти реалізації принципів системного підходу [83, с. 317], здійснення якого вимагає реалізації наступних принципів:

1) Принципу комплексності, який означає, що при побудові системи захисту необхідно передбачати прояв всіх видів потенційних для даної організації загроз і всі можливі для неї засоби захисту. Застосування всіх можливих засобів захисту повинно здійснюватися в єдиному функціональному і технічному аспектах, ґрунтуючись на їх взаємозв'язку.

2) Принципу ешелонування, що полягає в створенні декількох послідовних рубежів захисту, таким чином, щоб найбільш важливі зони знаходилися всередині рубежів і були більш захищені, при цьому: кожна з зон не повинна мати незахищених ділянок; надійність захисту кожної зони підвищує надійність всієї системи безпеки.

3) Принципу надійності, який вимагає від ділянок рубежів, що захищають зону безпеки однаковою надійності (рівній міцності), з точки зору здатності встояти при реалізації імовірної загрози. Цей принцип означає неприпустимість наявності в системі безпеки слабких місць, які багаторазово знижують ступінь захищеності всієї системи.

4) Принципу розумної достатності, що полягає у встановленні деякого прийняттого рівня безпеки без спроб створити «абсолютний» захист, оскільки, володіючи достатнім обсягом ресурсів (часом і засобами), можна подолати будь-який, навіть технічно і організаційно досконалий захист.

5) Принципу безперервності, що вимагає, щоб в процесі функціонування системи захисту не було перерв у її роботі, викликаних ремонтом, зміною паролів, якими може скористатися суб'єкт загрози [82].

Перераховані принципи важливі для вдосконалення організації надання послуг безпеки, оскільки враховують її роль як засобу запобігання погроз бізнесу та відображають особливості проведення спеціальних заходів щодо усунення різних факторів загроз. Ці принципи можна вважати спеціальними, оскільки вони більшою мірою дозволяють говорити про сукупність технічних і організаційних заходів, реалізація яких здатна підвищити ефективність безпеки, в тому числі, якщо це здійснюється за допомогою приватної охоронної, приватної розшукової чи іншої, дозволеної діяльності з надання послуг безпеки. Тому, склад перерахованих принципів повинен бути розширений ще одним – принципом дотримання в діяльності структур безпеки вимог дозвільного і обмежувального характеру. Сформульований принцип, розширюючи склад спеціальних принципів забезпечення безпеки, може бути також віднесений до групи специфічних принципів, оскільки в ряді випадків враховує особливості окремих видів діяльності по забезпеченню безпеки. Наприклад, при здійсненні охоронної діяльності реалізується в роботі зі зброєю і спеціальними засобами, при здійсненні діяльності в галузі захисту і пошуку комерційної інформації, регулюється КК України [71, с.88].

У роботах ряду вітчизняних авторів зустрічається підхід до визначення принципів забезпечення безпеки, що прописуються для здійснення конкретних видів діяльності. Так, А. Шаваєва до основних принципів економічної розвідки відносить:

- 1) підпорядкованість завдань і цілей економічної розвідки ключовим економічним інтересам як держави, так і окремих господарюючих суб'єктів;
- 2) незалежність вибору об'єктів економічної розвідки від політичних, військових та інших відносин між державами;
- 3) постійність її ведення;
- 4) вплив на економічну структуру розвідувати об'єктів економіки в інтересах держав і господарюючих суб'єктів, які ведуть розвідку;
- 5) стимулювання діяльності по економічній розвідці з боку держави і зацікавлених в отриманні розвідувальної інформації господарюючих суб'єктів [85, с.52].

Менш жорсткий, ніж у попереднього автора, науково-обґрунтований підхід до деталізації принципів іншого напрямку забезпечення безпеки представлений в роботі А. Кокорева, С. Павленко, В.Рикунова, С.Морозова, С. Залисини. Ними визначається склад вимог до діяльності інформаційно-аналітичного підрозділу служби безпеки банку або фірми, які, по суті, є принципами їх діяльності щодо забезпечення ввіреного їм напрямку забезпечення безпеки:

- 1) наукова оцінка подій і явищ, визначення, яким цілям і чийм інтересам буде корисна здобута інформація;
- 2) безперервність і систематичність у висвітленні проблем;
- 3) своєчасне інформування керівництва про важливі проблеми; швидка реакція інформаційно-аналітичного підрозділу на зміни ринку і обстановки;
- 4) об'єктивний підхід в оцінці подій, явищ – облік тільки перевірених даних;
- 5) прогнозування розвитку подій – на основі виявлених тенденцій розвитку подій і явищ, отримання попереджувальної інформації;

б) встановлення взаємозв'язку подій;

7) конспіративність і безпека при роботі з інформацією [74, с. 127].

В результаті вивчення законодавчих основ безпеки і публікацій сучасних вчених складається думка, що сукупність принципів забезпечення безпеки доцільно поділяти на три групи: загальні, спеціальні і спеціалізовані (рис.3.1.).

Мал. 3.1 Принципи забезпечення безпеки

Звісно ж деталізація буде корисною для розробки методів розвитку підприємницької діяльності з надання послуг безпеки. На підставі деталізації підходу до складу принципів забезпечення безпеки як сфери підприємництва можна виділити також три основних напрямки її вдосконалення: загальні, спеціальні та спеціалізовані. Спільними напрямками розвитку підприємницької діяльності в сфері безпеки, на нашу думку, є: відповідність попиту розширенню видів і масштабів надання даного виду послуг; знаходження розумного компромісу між їх ціною і якістю, зростання економічної доцільності підприємництва в сфері безпеки. Спеціальні напрямки розвитку підприємницької діяльності в сфері безпеки повинні бути

спрямовані на підвищення захищеності від різних факторів загроз споживачів і виробників даного виду послуг. Розробка спеціалізованих напрямків у магістерській роботі не розглядається, оскільки зачіпає не питання економіки і управління, а питання вдосконалення оперативно-тактичних аспектів безпеки.

Для реалізації загальних і спеціальних напрямків такого вдосконалення може бути використаний методичний апарат, в складі якого система запропонованих заходів, що складаються з: правових, організаційних та економічних.

Якщо говорити про правові заходи загального характеру, за допомогою яких може бути підвищена ефективність підприємницької діяльності в сфері безпеки то це, перш за все, зниження податкового тягаря за допомогою стимулювання інноваційної діяльності та дозволу відносити до витрат, визнаним при формуванні оподаткованого прибутку, властивих даному виду діяльності витрат.

Генеральний директор ТОВ «Аудит, Консалтинг і право» І.Новікова зазначає, що «на сьогоднішній день щодо охоронної діяльності і конкретно відомчої охорони не тільки не формується сприятливий режим оподаткування, а непередумані адміністративні рішення посилюють економічне становище підприємств відомчої охорони» [55, с.70].

Особливості складу витрат недержавних організацій, предметом діяльності яких є забезпечення безпеки, тягнуть за собою необґрунтоване заниження витрат, визнаних такими при обчисленні податку на прибуток. У публікаціях автора було розглянуто приклад неможливості визнання ряду витрат, що виникають в податковому обліку, зважаючи на відсутність законодавчого закріплення вахтового методу для ведення приватної охоронної діяльності. Внаслідок цього, в якості однієї з правових заходів загального характеру, пропонується законодавчо встановлену можливість ведення охоронної діяльності вахтовим методом в тексті Закону України «Про охоронну діяльність» [10], до тексту якого зараз розглядаються зміни та

доповнення. Крім того, внести ряд доповнень, що закріплюють можливість застосування вахтового методу для охоронної діяльності в КЗпП, а саме в текст статей: «Вахтовий метод», «Тривалість вахти», «Облік робочого часу вахтовим методом» і «Облік режиму праці та відпочинку при роботі вахтовим методом» [66, с.100].

Крім того, серед заходів загального правового характеру надзвичайну важливість для організацій, сферою діяльності яких є надання послуг безпеки, має стимулювання державою інноваційної діяльності. Даний напрямок представляється важливим, оскільки технічні та інші сучасні засоби забезпечення безпеки підвищують якість надання послуг безпеки і знижують ризик для її співробітників. Науковість і оснащеність і використання передових технологій в охоронній, розшукової та іншої діяльності в галузі безпеки повинні бути краще, ніж у зловмисників. Тому, з огляду на пріоритетність даного виду діяльності для суспільства, держава також має передбачити ряд заходів, що стимулюють забезпечення безпеки недержавними структурами до здійснення інноваційної діяльності. Податковий і обліковий аспекти такого стимулювання, описані в статтях І.Новікової також має величезне значення. Крім податкового стимулювання державна політика в сфері розвитку інноваційної діяльності в сфері послуг безпеки повинна:

- сприяти розвитку коопераційних і інтеграційних процесів в охоронну діяльність всіх галузевих відомчих охоронних організацій;
- сприяти концентрації виробничого та інтелектуального потенціалів в напрямках з високим ступенем готовності до охоронної діяльності;
- створювати умови для наукових досліджень і розробки нових технологій, що підвищують ефективність діяльності в області забезпечення безпеки;
- за допомогою контролю за підготовкою кадрів сприяти поетапному підвищенню виробничого та інтелектуального потенціалу, орієнтованого на нову якість недержавних послуг в сфері безпеки [61, с.183].

Правові заходи спеціального характеру, спрямовані на підвищення ефективності підприємницької діяльності в сфері безпеки, в свою чергу можна представити двома групами заходів:

- заходи щодо вдосконалення локальних норм права суб'єкта підприємницької діяльності;
- заходи щодо вдосконалення правових норм, закріплених у нормативно-правових актах органами державної влади та управління [58, с.197].

При вдосконаленні локальних норм права суб'єкта підприємницької діяльності необхідно ретельно підійти до розробки наступних внутрішніх документів: інструкцій по організації режиму і охорони; інструкції щодо захисту комерційних секретів; переліку відомостей, що становлять комерційну таємницю; інструкції по роботі з конфіденційною інформацією; інструкції по інженерно-технічній безпеці; положення по інформаційно-аналітичній роботі [73, с.13].

У частині найбільш важливої комерційної інформації – відомостей, пов'язаних з виробничою, управлінською та фінансово-господарською діяльністю, формою забезпечення безпеки виступає поняття комерційна таємниця. Як захисні заходи по її збереженню можуть використовуватися такі форми захисту: визнання відомостей комерційною таємницею; патентування; використання норм обов'язкового права. Крім того, необхідно, щоб в ряд документів були внесені наступні доповнення [89, с. 137]:

1) У Статут – організація має право визначати склад, обсяг і порядок захисту відомостей, що становлять комерційну таємницю, вимагати від співробітників підприємства забезпечення її збереження.

2) При розробці «Переліку відомостей, що становлять комерційну таємницю» декомпонувати його для кожної посадової особи з урахуванням його прав і обов'язків».

3) В Колективний договір:

Адміністрація (організації в цілому, в тому числі всіх самостійних структурних підрозділів) зобов'язується:

Забезпечити розробку і здійснення заходів щодо захисту комерційної таємниці;

Врахувати вимоги захисту комерційної таємниці в правилах внутрішнього трудового розпорядку;

Притягувати порушників вимог щодо захисту комерційної таємниці до адміністративної відповідальності;

Здійснювати інструктаж працівників при їх прийомі, звільненні і переведення на іншу роботу – трудовий колектив бере на себе зобов'язання щодо дотримання вимог захисту комерційної таємниці відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку;

Робітники і службовці зобов'язані дотримуватися вимог щодо захисту комерційної таємниці підприємства [73, с.16].

Удосконалення правових норм, закріплених в нормативно-правових актах органами державної влади та управління неможливо без прийняття нового законодавства. Це питання хвилює сьогодні практично всіх фахівців з безпеки і законодавців. Робота в цій області ведеться за кількома напрямками. Коротко висвітливо розглядаються законопроекти, введення яких покликане підвищити ефективність діяльності недержавних структур щодо забезпечення безпеки.

Виходячи з наявних сил і засобів недержавних організацій безпеки в протидію тероризму, можливо виділити наступні пропозиції щодо вдосконалення правових основ використання сил і засобів недержавних організацій безпеки у протидії тероризму:

1) Прийняття участі в розробці національної Концепції протидії тероризму, яка повинна представляти сукупність ідей і теоретичних положень про сучасний стан та перспективи розвитку роботи з протидії терору.

2) Доповнення ЗУ «Про національну безпеку України» в частині, що стосується створення правового механізму, що забезпечує партнерство державних і недержавних суб'єктів боротьби зі злочинністю.

3) Прийняття участі в розробці ряду нових та внесення змін і доповнень в сукупність діючих законопроектів, що носять загальноправовий характер, таких як:

– «Про протидію тероризму»;

– Проект Закону «Про протидію екстремізму» (його положення не узгоджуються з нормами інших законодавчих актів України і міжнародного права);

– «Про правовий режим надзвичайного стану» (пропонується розширення прав охоронців, зайнятих захистом особливо важливих об'єктів);

– «Про ліцензування окремих видів діяльності» (зміни в частині прискорення і спрощення отримання та переоформлення ліцензій та їх дублікатів);

– «Про оперативно-розшукову діяльність» [6] (пропонуються зміни щодо вдосконалення правового регулювання взаємодії охоронно-розшукових структур з органами, уповноваженими на здійснення оперативно-розшукової діяльності і т.д.).

4) Підтримка пропозицій і підготовлених проектів законів України про внесення доповнень і змін до низки статей кримінального кодексу, що змінюють запобіжні заходи протиправних дій терористичного спрямування.

5) Ухвалення участі в розробці законопроектів, спрямованих на вдосконалення правового регулювання інформації, таких як «Про охорону прав на комерційну таємницю», «Про засоби масової інформації».

6) Участь в обговоренні проблем, пов'язаних зі службами авіаційної безпеки.

7) Ухвалення участі в розробці законодавчих актів, спрямованих на вдосконалення організаційно-правового режиму територій, на яких проводиться антитерористична операція [96, с.120].

Як бачимо, перелік передбачених сил і засобів недержавних організацій безпеки у протидії тероризму, досить різноманітний і містить сукупність серйозних правових і організаційних заходів, що сприяють підвищенню ефективності діяльності щодо забезпечення безпеки.

Разом з тим, необхідно додати ще ряд важливих заходів, що сприяють більш повній реалізації спеціальних принципів безпеки.

Такими заходами пропонується підвищення оперативності законотворчої діяльності в двох напрямках.

По-перше – законодавче закріплення надання нових видів послуг, що сприяють запобіганню загроз бізнесу та особистості;

По-друге – своєчасна правова кваліфікація знову виникають видів злочинних діянь.

Висвітлимо зміст першого напрямку вдосконалення підприємницької діяльності з надання послуг безпеки, що складається в законодавчому закріпленні надання нових видів послуг, що сприяють запобіганню загроз бізнесу та особистості. В даний час існує парадоксальна правова ситуація, коли дії щодо захисту власних правомірних економічних інтересів, пов'язані з виявленням відомостей про інших суб'єктів економічних відносин, які виявляються поза нормами правового регулювання, і в більшій мірі можуть бути кваліфіковані як неправомірні [92, с.98].

Наприклад, останнім часом багато комерційних банків з метою зниження ризиків неповернення позикових коштів здійснюють ретельну перевірку потенційних позичальників.

Зрозуміло, що бухгалтерської фінансової звітності (яка, до речі, може виявитися недостовірною) недостатньо для виявлення реального ризику кредитування даного клієнта і залежить від багатьох аспектів його фінансово-господарської діяльності. Тому, вони змушені в цілях захисту своїх законних інтересів щодо зниження кредитних ризиків фактично здійснювати протиправні дії з добування додаткової економічної інформації про свого позичальника.

У внутрішніх методичних положеннях по оцінці кредитоспроможності потенційних позичальників комерційних банків, крім загальновідомих аналітичних процедур, що проводяться на основі розрахунків по бухгалтерській фінансовій звітності, присутні заходи, які проводить служба безпеки, статус яких фактично законодавчо не врегульовано [100, с.161].

Описану проблему з платоспроможністю потенційних клієнтів мають не тільки комерційні банки, але і велика кількість комерційних організацій, наприклад, що працюють на умовах наступної оплати. Відвантажуючи товари, виконуючи роботи або надаючи послуги покупцеві або замовникові, така організація фактично ризикує через можливе непогашення ними дебіторської заборгованості. Попередня форма оплати також тягне за собою потенційну небезпеку у вигляді ризику упущеної вигоди для іншої сторони угоди (покупця), який внаслідок неотримання або несвоєчасного отримання продукції, товарів, робіт, послуг від продавця, змушений буде порушувати свої зобов'язання перед іншими контрагентами.

Безумовно, існують форми розрахунків, що дозволяють знижувати ризику неплатежів по відвантаженої продукції і товарів, такі, наприклад, як акредитивна форма оплати, при якій функції контролю і гарантування оплати угоди фактично покладаються на банк покупця, який відкриває йому спеціальний рахунок по гарантованому або депонованому акредитиву. Однак, товарно-транспортні документи маловідомого клієнта можуть виявитися добре сфабрикованою фальшивкою, такий наприклад. Тому, певні дії служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності зі збору інформації про потенційного контрагента потребують правової підтримки.

На сьогодні не зрозуміло, яким чином може здійснюватися отримання таких відомостей суб'єктами підприємницької діяльності, які не мають власних служб безпеки, або не володіють досвідом організації роботи зі збору необхідної інформації. Серед видів підприємницької діяльності в галузі безпеки відсутній ліцензований вид діяльності зі збору комерційної

інформації для клієнтів, що змушує приватні детективні організації вуалювати такі роботи під дозволені їм види діяльності.

Найчастіше акумулювання відомостей про потенційних контрагентів по бізнесу вуалюється як такі види ліцензованих послуг: збір відомостей у цивільних справах на договірній основі з учасниками процесу, або вивчення ринку, збір інформації для ділових переговорів, виявлення некредитоспроможних або ненадійних ділових партнерів. Зрозуміло, що перераховані напрями діяльності мають певні спільні риси зі збором інформації про потенційного контрагента, але не є ідентичними йому.

Разом з тим, розробляючи і приймаючи нормативно-правові документи, що дозволяють збір комерційної інформації, законодавці повинні чітко визначити ті ключові моменти, які дозволять провести чітку демаркаційну лінію по відділенню правомірних дій від тих, які будуть порушувати дію законодавства, що захищає комерційну таємницю.

Другий напрямок вдосконалення – своєчасна правова кваліфікація виникаючих видів злочинних діянь, різноманіття яких в процесі впровадження досягнень НТП в бізнес-процеси неухильно розширюється. Внаслідок чого, з боку держави потрібне оперативне прийняття нормативно-правових актів, що визначають види таких протиправних дій (наприклад, в сфері високих технологій) і відповідальність за їх вчинення [21, с.413].

Своєчасна правова кваліфікація виникаючих видів злочинних діянь стане можливою, тільки в тому випадку, якщо за законодавчими органами влади буде закріплена така функція. Тобто, обов'язок з підготовки законопроекту, повинен виникати не в зв'язку з дорученням в його розробці з боку того чи іншого органу влади і управління, а з моменту виникнення цього явища в суспільному житті (тобто автоматично).

Організаційні заходи, спрямовані на відповідний попит у зростанні кількості видів, масштабів і якості послуг, що надаються тісно пов'язані з економічними заходами, які сприяють зростанню доцільності підприємництва в сфері безпеки. Для їх реалізації пропонується методичний

апарат, що включає: принципи і методику вибору організаційної форми підприємницької діяльності в сфері безпеки і способи розподілу функцій.

3.2. Методика вибору організаційної форми суб'єктів, здійснюючих комерційну діяльність щодо запобігання загроз підприємництву

В роботі суб'єктів, які здійснюють комерційну діяльність щодо запобігання загрозам підприємництву, незалежно від організаційної форми повинні бути реалізовані наступні цілі: захист прав цих суб'єктів та їх співробітників і припинення посягань на них; збереження і раціональне використання всіх видів ресурсів, що належать їм на праві власності, господарського відання, оперативного управління; захист комерційної таємниці; оперативне реагування на різноманітні загрози і прояву негативних тенденцій у функціонуванні і локалізація завдається шкоди. Здатність до реалізації поставлених цілей багато в чому залежить від організаційної форми суб'єктів, які здійснюють діяльність щодо запобігання загроз.

Як вже зазначалося в попередніх розділах роботи, організаційних форм підприємницької діяльності по здійсненню послуг безпеки організації може бути дві – це служба безпеки і підрозділ, наділений правами юридичної особи.

У роботах сучасних вчених існують різні погляди на проблему вибору оптимальної організаційної форми захисту бізнесу від різних факторів загроз. Наприклад, А. Плєслов вважає, що завжди доцільно створювати самостійну фірму, з передачею їй всіх функцій інфраструктури (в тому числі функцій безпеки) [59, с. 188]. На його думку, формування такого підходу ґрунтується на узагальненні практики реструктуризації вітчизняних підприємств. Дозволимо собі засумніватися в правильності такого підходу, вживши добре відомий вислів американських економістів «те, що добре для бакалійної крамниці, може бути погано для машинобудівного заводу». На нашу думку, приймати рішення з приводу оптимізації організаційної структури

управління треба не тільки на основі досвіду минулих років, а й при використанні сучасного науково-обґрунтованого підходу.

Вважатимемо, що для вибору оптимальної організаційної форми підприємництва в сфері безпеки доцільно використовувати порівняльну оцінку сукупного організаційно-економічного ефекту. Цей підхід, викладений у статті С.Яшіна і Е.Пузова заслуговує уваги тим, що в значній мірі дозволяє: по-перше, порівнювати різні організаційно-економічні механізми; по-друге, реалізувати строго індивідуалізований підхід [90, с.33].

В рамках цього підходу економічний ефект поділяється на два види ефекту: організаційний приватний ефект і економічний приватний ефект. Причому, при розрахунку приватного організаційного ефекту натуральні показники запобіжного ризику набувають вартісну форму. Склавши вартісні показники ефекту, ми отримуємо уявлення про те, наскільки розглянутий варіант запобігання загрозам ефективніше (в нашому розумінні економічно вигідніше) базисного [90, с.34].

Про необхідність оцінки економічного ефекту від діяльності підрозділів, зайнятих забезпеченням безпеки, говориться в роботах сучасних авторів. Розглядаючи один з видів діяльності по забезпеченню безпеки – комерційну розвідку, О.Бабець зазначає неможливість її здійснення в рамках заздальгідь встановлених преїскурантів і в той же час називає її «довгостроковим інвестуванням» [27, с. 41]. Повністю подільна також думка і А. Дороніна, який вважає, що «робота системи економічної розвідки підприємства дає своєрідний мультиплікативний ефект, поєднуючи інтереси забезпечення економічної безпеки підприємства з вирішенням питань маркетингу, оскільки на її основі виробляється ефективна економічна політика підприємства» [41, с. 130].

Та ж думка про необхідність розрахунку спільного ефекту від діяльності структур, що входять до складу фінансово-промислової групи, для визначення її оптимального складу висловлюється А. Кондратьєвим [46, с.127]. При розрахунку цього ефекту автором пропонується зіставляти

інвестиції кожного новостворюваного учасника з його внеском в діяльність групи. Оцінку організаційної форми треба давати одночасно як з позицій економічного ефекту, так і з урахуванням її впливу на діяльність тієї бізнес-структури, забезпечення безпеки якої вона здійснює.

Вибір організаційної форми підприємницької діяльності являє собою непросте методичне рішення, що потребує відповідного апарату. В якості такого апарату пропонується методика, що базується на зіставленні інтегрального економічного ефекту розглянутих варіантів, в основі якої лежать такі принципи (рис.3.1).

Рис. 3.2. Принципи вибору організаційної форми підприємницької діяльності в сфері безпеки

В основі перерахованих принципів лежить підхід до цінності послуги як парадигми стратегії розвитку. Розкриваючи цей підхід М. Прищепенко і В.Прищепа говорять про те, що ціннісна складова може включати в себе

сукупність різноманітних факторів [64, с.78]. Все різноманіття ціннісних чинників забезпечення послуг безпеки може бути зведене до двох основних:

– по-перше, відповідності характеристик послуги (для власного споживання – вимогам і фінансовим можливостям споживача; для перепродажу на ринку – умовам ринкової конкуренції);

– по-друге, максимізації інтегрального ефекту (для власного споживання – від виконання і споживання послуги безпеки; для продажу на ринку – від надання та перепродажу послуг споживачам) [64, с.79].

Питання про ранжирування загроз бізнесу вимагає рішення і в рамках запропонованої економіко-математичної моделі, оскільки необхідно спочатку кількісно визначити ймовірність реалізації того чи іншого фактора загроз, щоб потім, визначивши його вартісне вираження, використовувати в розрахунку інтегрального ефекту. Про частоту реалізації факторів загроз, які можуть бути запобігати діями служби безпеки можна судити на основі статистичних даних, або емпіричного досвіду. Другий підхід зустрічається частіше. Використання першого утруднено, оскільки дані про реалізацію такого роду факторів загроз поширені не так широко, як наприклад «таблиці смертності» в страховій статистиці. Наприклад, ґрунтуючись на опитуванні респондентів В. Ларочкіну і Я.Бузанової вдалося отримати наступний розподіл ймовірностей про реалізацію найбільш частих загроз бізнесу: стихійні лиха – 25%; перерви електроживлення та зв'язку – 50%; проникнення в інформаційні системи ззовні – 0,3%; внутрішні порушення роботи інформаційних систем – 70-75%; зловмисні дії скривджених співробітників – 10%; корисливі спонукання персоналу – 10%; ненавмисні помилки – 50-55% [89, с.137].

У роботі колективу авторів, присвяченій економіці і організації безпеки господарюючих суб'єктів під ризиком загрози безпеки розуміється «ймовірність здійснення події, що призводить до порушення режиму його функціонування і економічних втрат (збитку)» [83, с. 318]. Величина ризику традиційно визначається ними як добуток імовірності реалізації конкретної

загрози і збитку від реалізації цієї загрози. При цьому наголошується, що такий підхід не позбавлений недоліків, оскільки дозволяє досліджувати моделі переважно статичного характеру, що не враховують динаміку загроз і параметри об'єкта. Для виходу із методично скрутного становища пропонується здійснювати ряд наступних етапів:

1) опис життєво важливих інтересів і досягнутих і прогнозних параметрів діяльності, які приймаються за точку відліку;

2) визначення аспектів діяльності, уразливих в об'єкті, що підлягає;

3) оцінка ймовірності появи (частоти реалізації) кожної із загроз на основі використання методів: емпіричної оцінки;

безпосереднього спостереження або оцінки часті появи загроз за спеціальною бальною шкалою коефіцієнтів;

4) оцінка величини втрат, очікуваних в результаті реалізації будь-якої з загроз безпеці;

5) аналіз можливих методів захисту з оцінкою їх вартості та ефективності [83, с. 318].

При описі реалізації п'ятого заключного аналітичного етапу в даній роботі наводиться техніка розрахунку таких його елементів як: вартість методу захисту, ефективність системи захисту, абсолютна ефективність системи (методу) захисту; величина зекономлених втрат [83, с. 319].

Ґрунтуючись на запропонованій методиці вибору організаційної форми підприємницької діяльності в сфері безпеки і описуваних в методичних розробках інших вчених підходів до оцінки величини ризику розробимо розрахунок вартості збитку економічним інтересам суб'єкта підприємницької діяльності (від крадіжок і навмисного псування майна), розглянувши при цьому три варіанти його запобігання (табл.3.1).

Таблиця 3.1 Розрахунок вартісного вираження збитку за варіантами запобігання загрозам, грн.

Найменування показника	Величина показника за варіантом організаційної форми запобігання факторів загрозам, в тис.грн.		
	не відвернених загрозам (базовий варіант)	запобігання загрозам	
		службою безпеки СПД	юридичною особою
1. Потенційний збиток майну:	30 000	30 000	30 000
1.1. від крадіжок	10 000	10 000	10 000
1.2. від навмисного псування	40 000	40 000	40 000
Разом			
2. Імовірність збитку майну:	0,15	0,06	0,03
2.1. по крадіжках	0,05	0,02	0,01
2.2. по умисному псуванні			
3. Вартісний вираз шкоди:	$30\ 000 * 0,15 = 4500$	$30\ 000 * 0,06 = 1\ 800$	$30\ 000 * 0,03 = 900$
3.1. по крадіжках	$10\ 000 * 0,05 = 500$	$10\ 000 * 0,02 = 200$	$10\ 000 * 0,01 = 100$
3.2. по умисному псуванні	$4\ 500 + 500 = 5\ 000$	$1\ 800 + 200 = 2\ 000$	$900 + 100 = 1000$
Разом			

Перший варіант – базовий і має на увазі мінімальне запобігання загрозам, за допомогою використання невоєнізованої охорони (сторожів і вахтерів). Збиток в цьому випадку максимальний, його вартісне вираження становить 5000 тис. грн. в рік, а витрати на його запобігання мінімальні - 600 тис. грн. Другий варіант передбачає істотне зниження загрози і відповідно збитку до 2 000 тис. грн. в рік силами служби безпеки, яку, як один з варіантів, планує створити дана організація.

Третій варіант дозволяє максимально знизити збиток до 1 000 тис.грн. в рік шляхом створення спеціалізованого приватного охоронного

підприємства, що реалізує інтереси материнської компанії щодо захисту її майна від протиправних посягань третіх осіб.

Витрати, пов'язані зі створенням матеріально-технічних умов роботи, представлені такими групами:

1) спеціальні витрати: по обладнанню приміщення для зберігання зброї (з сейфами під пістолети, спецзасоби, пулевловлювачем, металеву шафою); установка сигналізації; обладнання чергової частини (пультом оперативного зв'язку з автоматичним визначенням телефонного номера, магнітофонного записом і багатоканальним телефоном); установка пульта радіозв'язку зі стендом розрядки радіостанції; придбання ліхтарів акумуляторних і аптечки.

2) закупка зброї і спеціальних засобів захисту: пістолетів, комплектів патронів і спорядження до них; спеціальних засобів – палиць гумових, наручників і чохла до них.

3) придбання засобів зв'язку – мобільних телефонів, пейджерів, радіостанцій і т.д.

4) придбання форменого одягу, спорядження і т.п. (костюмів охоронця, курток, сорочок, черевик, краваток, ременів, головних уборів) з урахуванням необхідності як мінімум двох комплектів змінного одягу в розрахунку на одного охоронця [30, с.681].

До названої групи витрат відноситься також придбання оргтехніки, канцелярських товарів, бухгалтерських і правових програм і оплата послуг прихильник організацій по обслуговування послуг зв'язку, радіочастот і т.д. Відповідно до чинних нормативних документів з бухгалтерського обліку, придбання оргтехніки та програмних продуктів, в тому випадку якщо їх вартість перевищує 10 тис. грн., а термін корисного використання один рік, є інвестуванням в наступні елементи необоротних активів, а саме: придбання оргтехніки – в основні кошти, а програмних продуктів – в нематеріальні активи. В цілому ці витрати також пов'язані зі створенням матеріально-технічних умов діяльності, але не основних, а допоміжних. Виходячи з цього,

витрати зі створення матеріально-технічних умов роботи повинні бути представлені двома групами: по основній діяльності, по допоміжній.

Витрати по оренді приміщення та оплаті інших послуг сторонніх організацій (обслуговування послуг зв'язку, оплата радіочастот і т.д.), податкові платежі (крім випадків використання оподаткування єдиним податком на поставлений дохід) необхідно виділити в самостійну групу – поточні витрати. Величина поточних (щомісячних витрат) витрат буде істотно залежати від вибору системи оподаткування (стандартної, спрощеної – при єдиному податку від валової виручки, або при єдиному податку від сукупного доходу, зменшеного на величину витрат).

Використання запропонованої методики ясно показує, що в розглянутому варіанті більш доцільним є варіант виділення охоронного підрозділу в самостійну юридичну особу.

3.3. Способи розподілу функцій охоронної та інформаційно-пошукової роботи зі створення умов безпеки

Сама по собі, нехай навіть оптимальна з точки зору організаційно-економічного ефекту, організаційно-правова форма господарювання ефективності послуг безпеки не підвищить, якщо функції щодо запобігання різних факторів загроз всередині неї розподілені невірно.

Розглянемо, які на сьогодні існують способи розподілу функцій безпеки всередині існуючих служб безпеки фірм і комерційних організацій, видом діяльності яких є надання охоронних, розшукових (детективних) послуг і діяльність в області засобів технічної безпеки. Для цього необхідно почати з деталізації видів організаційної структури самих перерахованих суб'єктів.

Поряд з описаною в попередньому розділі роботи методикою, на базі розроблених принципів був сформульований підхід, який може бути реалізований як при використанні можливостей внутрішньої служби безпеки

суб'єктів підприємницької діяльності, так і при залученні спеціалізованих організацій, видом діяльності яких є надання послуг безпеки.

Організаційна структура служб безпеки визначається тим, що вони повинні бути багатофункціональними і вирішувати за рахунок власного персоналу та наявних технічних засобів весь комплекс проблем безпеки.

Організаційна структура служби безпеки багато в чому залежить від ряду факторів в діяльності тієї організації, в складі якої вона перебуває. Розглянемо особливості, які можна зустріти на практиці типових структур різних видів організацій з тим, щоб виділити ті основні аспекти, які лежать в основі прийняття управлінських рішень щодо розподілу функцій безпеки всередині спеціалізованої служби [22, с.178].

Типова служба безпеки великого промислового підприємства зазвичай включає системи: охорони та спеціалізованого захисту. Група охорони представлена: постом охорони та групою доставки цінностей; має технічні засоби захисту: засоби виявлення, охоронна сигналізація, пожежна сигналізація, тривожне оповіщення і керування евакуацією, охоронне телебачення, охоронне освітлення і прямий телефонний зв'язок з поліцією. В арсеналі системи охорони також можуть бути наступні види засобів відображення і ліквідації: засоби пожежогасіння, засоби індивідуального захисту, інженерні засоби захисту, автотранспорт, зброю, газові пастки і т.д. Системі спеціального захисту надаються такі знаряддя для: пошуку техніки підслуховування, захисту приміщень для переговорів, захисту техніки обробки інформації, захисту каналів передачі інформації. Такий тип організаційної структури є централізованим, оскільки функції безпеки закріплюються за єдиним підрозділом і розподіляються всередині нього [22, с.179].

Типова структура служби безпеки великого багатогалузевого підприємства відрізняється тим, що на відміну від попереднього типу організаційної структури в складі служби безпеки виділяються кілька груп: група режиму, група охорони та супроводу, технічна група, детективна

група. Перераховані групи підпорядковуються начальнику служби безпеки, який здійснює керівництво ними за допомогою одного або двох заступників і консультантів по інспекторським і юридичним питанням. До функцій групи режиму відносяться: облік інформації, облік персоналу, облік цінностей і контрольні перевірки документів, цінностей та персоналу. Група охорони і супроводу включає пост охорони, системи охорони та захисту об'єктів, а також здійснює доставку цінностей. Технічна група забезпечує засоби зв'язку, обладнання постів, функціонування засобів охорони і захисту, в тому числі спеціальних засобів захисту. Об'єктами роботи детективної групи можуть бути персонал, клієнти оточення об'єкта, конкуренти, крім того, до складу її компетенції входять зв'язку з правоохоронними органами.

Інтегрована бізнес-структура зазвичай має і більш складну організаційно-структуровану службу безпеки. Наприклад, в структурі служби безпеки фінансово-промислової групи найчастіше присутні відділи: відділ охорони, відділ забезпечення; детективний відділ (в складі якого можуть функціонувати відділ ліцензування та отримання зброї і відділ по взаємодії з органами поліції); відділ психологічного контролю [19, с.73].

Сучасними вітчизняними авторами, пропонуються різні підходи до розподілу функцій безпеки між структурними підрозділами, що входять до складу таких служб.

В. Гусєв, В. Демін, Б.Кузін, А. Соколїцин, С.Степашин, А. Федотов, В.Шульц говорять про розподіл функцій безпеки всередині спеціалізованої служби в розрізі наступних напрямків: юридична безпека підприємницької діяльності; фізична безпека суб'єктів підприємницької діяльності (трудових та інтелектуальних ресурсів); безпека персоналу (охорона праці, техніка безпеки, виробнича санітарія і екологія, аспекти психології ділових відносин, питання особистої безпеки співробітників і членів їх сімей) [83, с. 104].

Такий підхід можливий для організації служби безпеки в дрібних бізнесі, занадто спрощений для суб'єктів великого бізнесу. Багато з функцій, а також засобів їх забезпечення не можуть бути деталізовані при такому

підході за конкретними підрозділам і закріплені за конкретними працівниками.

В. Ярочкін вважає, що організаційно служба безпеки повинна складатися з наступних одиниць: сектора охорони, сектора режиму, сектора технічного захисту, сектора оперативної роботи. Сектор охорони, на його думку, повинен здійснювати охорону приміщень, будівель, обладнання, майна, перевезень, співробітників і заходів. Сектор режиму повинен забезпечувати: секретність документів, режим допуску, контроль відвідувачів і транспорту і розслідування випадків порушення режиму. Сектор технічного захисту повинен виявляти технічні канали витоку інформації; контролювати спроби несанкціонованого доступу до інформації за допомогою техніки; обладнати фірму засобами сигналізації, зв'язку і протипожежними [114, с. 53]. Сектор оперативного захисту покликаний: виявляти і вивчати фірми і злочинні співтовариства, які є потенційними конкурентами або ворогами фірми; враховувати і аналізувати спроби проникнення в секрети фірми, здійснення будь-яких ворожих акцій; виявляти можливі «слабкі» місця в діяльності фірми; розробляти і здійснювати заходи протидії «наїздів».

Наведений В. Ярочкіним розподіл функцій між секторами служби безпеки представляється досить детальним, але оптимальним він може бути не для всіх, а для якихось конкретних випадків – конкретних фірм з конкретними умовами господарювання. На нашу думку, необхідно говорити не про створення того чи іншого типу організаційної структури служби безпеки з конкретним розподілом в рамках неї функцій, що реалізуються, а про формування методичного підходу, що дозволяє гнучко реагувати на зміни в чинниках загроз і інші обставини в господарському житті бізнес-структури.

У подальшій спільній з Я. Бузановою роботі В. Ярочкін рекомендує той же, що в попередній книзі склад служби безпеки і висвітлює принцип, яким керується у своїй діяльності служба державної безпеки Ізраїлю:

«Поєднуйте в своїй системі безпеки заходи трьох видів: особисту охорону (охоронці і службові собаки), технічні засоби охорони (сигналізація, бронежилети, замки, сейфи та ін.), правила поведінки для членів сім'ї і найманого персоналу» [87, с. 193]. На нашу думку, не випадково йдеться саме про поєднання заходів безпеки, а не про поділ їх на окремі складові, і при деталізації використовується підхід, що розставляє одночасно акценти на суб'єктах, об'єктах і функціях безпеки.

У вітчизняних авторів також йдеться про вплив не тільки функцій безпеки, але і цілої сукупності факторів на організаційну структуру служби безпеки. У процесі досліджень науковцям вдалося виявити вплив на організаційну структуру служби безпеки двох груп факторів: об'єктивних і суб'єктивних. Серед об'єктивних чинників ними виділяються:

- характер і масштаби виробничої діяльності підприємств (особливо продукції, що випускається і прогресивність застосовуваних технологій, наявність товарів-новинок, патентів і ліцензій, виробнича потужність, чисельність працюючих, темпи технічного розвитку);

- ринкова позиція підприємств (темпи розвитку галузі, до якої належить підприємство, вид кривої життєвого циклу, динаміка його продажів і частка ринку, наявність стратегічних зон господарювання, рівень конкурентоспроможності товарів і послуг, репутація в ділових колах, імідж і гудвіл);

- досягнутий рівень фінансової спроможності (загальна економічна рентабельність, рентабельність капіталу і продукції, платоспроможність, рівень ділової активності, інвестиційна привабливість);

- наявність суб'єктів спеціального захисту (носії державної або комерційної таємниці, великі матеріальні цінності, екологічно небезпечні виробництва, вибухо- і пожежонебезпечні ділянки і т.п.);

- наявність конкурентного середовища (активність конкурентів і криміналітету) [83, с. 317].

Крім наведених факторів можна виділити наступні об'єктивні фактори: територіальна віддаленість об'єктів захисту і види організаційних і комунікаційних зв'язків з ними; особливості ведення розрахунків з основними контрагентами (покупцями і замовниками, постачальниками і підрядниками); реалізований тип політики управління капіталом (агресивний, консервативний, змішаний).

До суб'єктивних факторів, що впливає на вибір організаційної структури безпеки, на думку перерахованих авторів, відноситься [83, с. 318]: «наявність вільних фінансових ресурсів, які можна направити на забезпечення безпеки, або думка керівника підприємства, який вважає, що витрати на службу безпеки не окупаються, тому в її організації немає необхідності».

На наш погляд, цей перелік суб'єктивних факторів доцільно доповнити такими факторами, як: психологія і досвід керівника, наявність необхідного кадрового потенціалу та методи його відбору.

Висновки до розділу 3

Склад сучасних проблем в стані ринку послуг безпеки багато в чому свідчить про стихійність його розвитку і відсутність науково-обґрунтованого підходу до його вдосконалення. Тому, перш ніж формувати заходи з розвитку безпеки як сфери підприємництва і розробляти її напрямки необхідно чітко сформулювати принципи функціонування.

Спільними напрямками розвитку підприємницької діяльності в сфері безпеки, на нашу думку, є: відповідність попиту розширенню видів і масштабів надання даного виду послуг; знаходження розумного компромісу між їх ціною і якістю, зростання економічної доцільності підприємництва в сфері безпеки. Спеціальні напрямки розвитку підприємницької діяльності в сфері безпеки повинні бути спрямовані на підвищення захищеності від різних факторів загроз споживачів і виробників даного виду послуг. Розробка

спеціалізованих напрямків у магістерській роботі не розглядається, оскільки зачіпає не питання економіки і управління, а питання вдосконалення оперативно-тактичних аспектів безпеки.

Якщо говорити про правові заходи загального характеру, за допомогою яких може бути підвищена ефективність підприємницької діяльності в сфері безпеки то це, перш за все, зниження податкового тягаря за допомогою стимулювання інноваційної діяльності та дозволу відносити до витрат, визнаним при формуванні оподаткованого прибутку, властивих даному виду діяльності витрат.

Крім того, серед заходів загального правового характеру надзвичайну важливість для організацій, сферою діяльності яких є надання послуг безпеки, має стимулювання державою інноваційної діяльності. Даний напрямок представляється важливим, оскільки технічні та інші сучасні засоби забезпечення безпеки підвищують якість надання послуг безпеки і знижують ризик для її співробітників. Наукомістка оснащеність і використання передових технологій в охоронній, розшуковій та іншій діяльності в галузі безпеки повинні бути краще, ніж у зловмисників. Тому, з огляду на пріоритетність даного виду діяльності для суспільства, держава також має передбачити ряд заходів, що стимулюють забезпечення безпеки недержавними структурами до здійснення інноваційної діяльності.

Таким чином, сама по собі, нехай навіть оптимальна з точки зору організаційно-економічного ефекту, організаційно-правова форма господарювання ефективності послуг безпеки не підвищить, якщо функції щодо запобігання різних факторів загроз всередині неї розподілені невірно. А це означає, що організаційна структура служб безпеки повинна насамперед визначатися тим, що вони повинні бути багатофункціональними і вирішувати за рахунок власного персоналу та наявних технічних засобів весь комплекс проблем безпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті магістерського дослідження отримані наступні наукові висновки:

По-перше, підприємництво і безпека знаходяться в безперервному розвитку, постійно розвивається взаємодія, взаємозв'язок і варіантність якого посилюється в останні роки. На сьогодні абсолютно очевидною є наявність як мінімуму двох аспектів такої взаємодії. З одного боку, безпека є необхідним елементом інфраструктури бізнесу, необхідним для його успішного функціонування і розвитку. Такий стан відповідає одному з базових постулатів римського права, що лежить в основі майнових відносин ринкової економіки: «хто володіє майном, той його і охороняє», розвиненому по відношенню до різних факторів загроз бізнесу, що завдають йому шкоди в результаті прямого, непрямого і віртуального впливу. З іншого боку, недостатність фінансових та інших ресурсів держави для досягнення необхідних умов безпеки бізнесу в сучасних умовах робить забезпечення безпеки важливим напрямком підприємницької діяльності у сфері послуг, представленої численними видами послуг в цій сфері.

По-друге, деталізація факторів загроз дозволяє виділити два найбільш суттєвих аспекти безпеки: економічний і соціальний. Усунення їх негативних наслідків відповідно має три типи проявів: для стійкого розвитку господарюючих суб'єктів, галузей і сфер народного господарства представляє важливість економічний аспект безпеки; для виконання державою своїх функцій і завдань – два аспекти – економічний і соціальний; для соціальної стабільності в суспільстві і свободи реалізації конституційних прав особистості – соціальний.

По-третє, дослідження динаміки розвитку ринку послуг безпеки, що проводиться на основі даних Служби державної статистики, Міністерства внутрішніх справ і маркетингових досліджень комерційних структур дозволило виявити дві тенденції. Перша – ринок послуг безпеки має більш

виражену стійку тенденцію до зростання в порівнянні з іншими сферами підприємницької діяльності в галузі щодо забезпечення функціонування ринку. Друга – за більшістю видів послуг у сфері безпеки пропозиція перевищує попит або йому відповідає, за винятком захисно-інформаційних та інформаційно-аналітичних послуг, тобто промислової розвідки і економічної контррозвідки.

По-четверте, аналіз правового регулювання, економіки і управління бізнес-процесами забезпечення безпеки дозволив виявити три наступних факти:

- існування сукупності нормативно-правових обмежень, що регламентують ведення діяльності в сфері безпеки, закріплених кодексами, законами та іншими нормативними актами, в ряді випадків не дають відповідей на питання про правомірність дій;

- в економіці безпеки спостерігається традиційна для сфери послуг залежність економічних показників стану суб'єктів підприємницької діяльності від ефективності їх функціонування, зумовленої наявністю і доцільним використанням всіх видів наявного підприємницького потенціалу: майнового, кадрового, фінансового;

- організаційно-економічний механізм функціонування суб'єктів підприємництва, видом діяльності яких є зниження різних факторів загроз бізнесу та особистості, на сьогодні потребує вдосконалення.

По-п'яте, основними напрямками вдосконалення підприємництва в сфері безпеки є: відповідне попиту розширення видів і масштабів надання даного виду послуг, підвищення захищеності від різних факторів загроз споживачів і виробників даного виду послуг, знаходження розумного компромісу між їх ціною і якістю, зростання економічної доцільності підприємництва в сфері безпеки. Для здійснення такого вдосконалення може бути використаний запропонований сучасними науковцями методичний апарат, до складу якого входять принципи і методика вибору організаційної форми підприємницької діяльності в сфері безпеки, що представляє собою

сукупність послідовних етапів застосування методів прийняття управлінського рішення, об'єднаних єдиним інтегральним критерієм.

По-шосте, розподіл функцій по створенню умов безпеки можна здійснювати одним з трьох способів: централізованим, децентралізованим і змішаним. При централізованому способі розподілу функцій, всі вони закріплюються за єдиним підрозділом, що здійснює функції безпеки. При децентралізованому способі кожна конкретна функція закріплюється за певним підрозділом (службою, управлінням, відділом, напрямком) суб'єкта підприємницької діяльності, що відповідає за безпеку. Змішаний спосіб являє собою поєднання централізованого та децентралізованого способів за допомогою виділення в складі єдиного централізованого підрозділу окремих напрямків, при цьому працівники яких будуть поєднувати різні види робіт. Даний підхід привів до висновку про доцільність використання централізованого або змішаного способів при виконанні функцій контррозвідувальної роботи і децентралізованого або змішаного способів при веденні інформаційно-пошукової роботи.

Варто зазначити, що жодне підприємство в нашій країні не може почувати себе в безпеці. Винятком можуть бути тільки ті підприємства, власники і менеджмент яких вчасно, ще до початку ворожих дій загарбників, професійно організував захист належних їм активів. Ті організаційно-економічні та юридичні заходи, які спрямовані на протидію рейдерам, повинні здійснюватися тільки професіоналами у галузі захисту бізнесу від недружніх поглинань.

Безпека підприємницької діяльності розглядається в якості базового елемента національної безпеки, джерела основних ресурсів для її ефективного забезпечення. Варто наголосити, що рівень забезпечення національної безпеки країни в значній мірі залежить від життєздатності суб'єктів господарювання, визначається рівнем їх конкурентоспроможності, здатністю оперативно та адекватно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, їх економічною ефективністю. Рівень безпеки

підприємницької діяльності також залежить від діяльності органів державної влади. Рівень безпеки підприємницької діяльності буде перебувати на дуже низькому рівні до тих пір, поки органи державної влади будуть виконувати роль зброї в міжособних корпоративних війнах, поки основною роботою служб економічної безпеки підприємств буде боротьба з державними контролюючими органами, а підприємства, у свою чергу, будуть свідомо йти на податкові правопорушення і «оптимізації». Вплинути на сформовану ситуацію зможуть тільки наші громадяни, підприємці, менеджмент суб'єктів господарювання всіх рівнів і сама держава, яка взяла курс на боротьбу з корупцією у всіх без винятку сферах нашого життя і побудову правового демократичного суспільства.

Таким чином, безпека підприємницької діяльності є фундаментальною основою, базисом забезпечення національної безпеки. Забезпечення безпеки підприємницької діяльності буде спрямоване на зниження рівня соціально-економічної нерівності та напруженості у суспільстві, яка нею викликана, на підвищення рівня зайнятості і кваліфікації робочої сили, підвищення рівня розвитку науки, техніки і технологій. Це у свою чергу позитивно впливатиме на розвиток інфраструктури, підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни в цілому. Забезпечення належного рівня безпеки підприємницької діяльності дозволяє суб'єктам господарювання різних рівнів бути рівноправними і самостійними елементами системи економічних відносин в країні та системи світових господарських взаємозв'язків. Забезпечення безпеки підприємницької діяльності створює необхідні передумови для всебічного розвитку суспільства, формує матеріальну основу забезпечення національної безпеки країни. Безпека підприємницької діяльності розглядається, насамперед, як можливість суб'єктів господарювання самостійно реалізовувати свої власні економічні інтереси за умови їх повної відповідності інтересам забезпечення національної безпеки країни, яка, на нашу думку, не може розглядатися окремо від безпеки людства у цілому на глобальному Світовому рівні. Суб'єкти господарювання

та служби, що реалізують політику держави у сфері економіки та національної безпеки повинні розглядатися в якості елементів єдиної соціально-економічної системи. І, чим менше в такій системі існує конфліктів і протиріч, чим менше ресурсів потрібно затратити на їх згладжування і тим ефективніше працює вся соціально-економічна система держави в цілому.

В цілому, можна зробити загальний висновок про те, що на сьогодні безпека є важливою сферою підприємництва, що має всі відповідні їй ознаки, інфраструктурні елементи і вимагає вирішення проблеми, частина яких була розглянута у магістерській роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Редакція від 30.09.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Про Державну службу України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва : Указ Президента України № 1168/2011 від 19.12.2011 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1168/2011>
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.09.2013 р. №1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
5. Про інформацію: Закон України 2657-12. Редакція від 01.01.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
6. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : Постанова Верховної Ради України від 18.07.1995 № 532-95-п Редакція від 22.07.2003, підстава 964-15. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>
7. Про концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>
8. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.92 р. Редакція від 12.04.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
9. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV р. Редакція від 9.07.2017 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

10. Про охоронну діяльність : Закону України від 22.03.2012 р. № 4616-17. Редакція від 01.01.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>

11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14>

12. Цивільний кодекс України : Закон України. Редакція від 19.07.2017 р., підстава 1982-19 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Монографії, наукові статті

13. Александров И.А. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия. *Наукові праці Донецького державного технічного університету*. 2002. № 46. С. 12–19.

14. Антонова О.В. Оцінка фінансової безпеки підприємств торгівлі на основі багатокритеріального підходу. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 4(54). С. 318–321.

15. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1 (91). С. 98–103.

16. Бандурка О.М., Духов В.Є., Петрова К.Я., Червяков І.М. Основи економічної безпеки: Підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – С. 64.

17. Банк Р.Д. Деякі аспекти державної політики у сфері забезпечення безпеки підприємницької діяльності. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=262%3A070512-17&catid=42%3A2-0512&Itemid=46&lang=ru

18. Банк Р.Д. Безпека підприємницької діяльності як завдання центральних органів виконавчої влади України. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 72–78. URL:

file:///C:/Users/%D0%98%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8C/Downloads/urykr_2013_3_15.pdf

19. Банк Р.О., Сердюченко О.В. Сучасна парадигма безпеки підприємництва: адміністративно-правовий аспект. *Адміністративне право і процес*. 2015. №1 (11). С. 73–79. URL: file:///C:/Users/%D0%98%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8C/Downloads/Bank_Serdiuchenko_2015-1.pdf

20. Бараннік В.О. Безпека та сталий розвиток: концептуальна єдність та відмінності. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2013. № 22(201). С. 109–118.

21. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): монографія. Київ : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2004. 759 с.

22. Белоусова І.А. Деякі проблеми управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання (інноваційний аспект). *Вісник ЖДТУ*. Серія: Економічні науки. 2011. № 4(58). С. 177–179.

23. Бладзевич О. Державне регулювання малого та середнього бізнесу в Україні в кризовий період. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 124/125. С. 84–87.

24. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Київ : Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.

25. Богатирьов І. О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Київ : Київський національний економічний університет, 2004. 24 с.

26. Боримська К.П. Економічна безпека держави й підприємства: визначення змісту понять. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 4 (62). С. 25–30.

27. Буравльов В.П., Гетьман В.В. Динаміка розвитку системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2006. №3. С. 35–41.

28. Буркальцева Д. Д. Особливості категорії «економічна безпека»: теоретичні аспекти. *Актуальні складові регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції* : Збірник тез за матеріалами XI Всеукраїнської науково-практичної конференції. (Феодосія, 21-22 травня 2009 р.). Феодосія: Феодосійська фінансово-економічна академія, 2009. С.65–67.

29. Буркальцева Д. Проблеми забезпечення економічної безпеки України в умовах світової кризи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. №124/125. С.81–84. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/125_11.pdf

30. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія. Київ : НІСД, 2007. 820 с.

31. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів : Арал, 2008. 386 с.

32. Васильців Т. Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: монографія. – Львів : вид-во ЛКА, 2009. 248 с.

33. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 386с.

34. Васильчак С. В. Організаційно-правові засади для забезпечення системи економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник*. Львів, 2011. Випуск 21.2. С.136–141.

35. Вівчар О.І. Прагматизм прискорення бізнесу при моніторингу його економічної безпеки в контексті трансформаційних змін. *Сталий розвиток економіки*. 2014. №1. С.194–199.

36. Висящев В.А., Гладченко Т.М. Государственное регулирование экономической безопасности предпринимательской деятельности. *Менеджер*. 2003. № 3(25). С.112–115.

37. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наукова доповідь. Київ : Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, 2008.

52 с.

38. Гершуненко Ю. О. Фінансова безпека підприємництва як чинник розвитку соціально-економічної системи (на прикладі регіону). *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*. Сборник научных трудов. Донецк : ДонНУ, 2009. С. 1142–1145.

39. Гладченко Т. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности. *Менеджер*. 2000. № 4(11). С. 111–114.

40. Гладченко Т. М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності: регіональний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління: спец. 25.00.02. Донецьк, 2004. 20 с.

41. Гладченко Т. Проектирование финансовой составляющей в общем процессе определения уровня экономической безопасности предприятия. *Менеджер*. 2001. № 3(15). С. 126–130.

42. Гладченко Т. Экономическая безопасность предпринимательской деятельности. *Менеджер*. 2000. № 3(10). С. 86–90.

43. Гладченко Т.Н. Определение совокупного критерия экономической безопасности предпринимательской деятельности. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2002. № 1(5). С. 104–116.

44. Головатый Н., Гладченко Т. Экономическая безопасность предпринимательской деятельности. *Персонал*. 2000. № 1. С. 13–15.

45. Гомілко Л.П. Оцінка фінансової безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2006. № 4. Том 2. С. 46–49.

46. Горбашевська М. О. Економічна безпека підприємницької діяльності в Україні. *Теоритичні і практичні наукові інновації*. 2012. №11. С.125–129.

47. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст : наук. журнал*. 2003. № 8. С. 65–67.

48. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою

підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». – Київ, 2006. 17 с.

49. Дергачова В. В. Глобалізаційні процеси сучасної світової економіки в контексті суспільного розвитку та економічної безпеки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2011. № 8. С.111–120.

50. Економічна безпека / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін.; за ред. З.С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с

51. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи. Київ : НІСД, 2009. URL: http://www.niss.gov.ua/Table/25022009/analit.htm#_Тoc223200809

52. Євдокимов В.В. Теоретичні основи економічної безпеки в працях науковців. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу* : міжнар. зб. наук. праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Житомир: ЖДТУ, 2007. Випуск 2 (8). С. 51–57.

53. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія Київ : ВЦ КНТЕУ, 2001. 309 с.

54. Жаліло Я. А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації. Київ : Сатсанга, 2001. 224 с.

55. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. Київ : НІСД, 2009. 336 с.

56. Жаліло Я. А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. К.: ВПЦ «Київський ун-т». 2001. Випуск 26. С.24–27.

57. Жаліло Я. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С.97.

58. Замула І.В. Економічна та екологічна безпека у контексті стійкого розвитку. *Вісник ЖДТУ*. Серія: Економічні науки. 2011. № 1(55). С. 196–198.

59. Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М., Гусаров В.Г., Чернов Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. Київ,

2012. 226 с.

60. Іванців Я. І. Правовий захист комерційної таємниці. URL: <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/pravoviy-zakhist-komerts-yno-ta-mnits/>

61. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 256 с.

62. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посібник. Київ : Атіка, 2005. 432 с.

63. Кириленко В. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 232 с.

64. Кім Ю.Г. Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства. *Безпека у XXI столітті*. 2010. С. 73–80.

65. Кім Ю.Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: Економічні науки спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб`єктів господарської діяльності». Київ, 2009. 23 с.

66. Кіньов Ю. Р. Організаційно-правові та економічні основи утворення підрозділів конкурентної розвідки в системі економічної безпеки суб`єктів господарювання в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 99–103.

67. Клименко Т.В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб`єктів господарювання. *Вісник ЖДТУ*. Серія: Економічні науки. 2011. № 4(58). С. 340–343.

68. Комарницький І. М. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2010. № 2 (49). С. 22–28.

69. Котова А.Н. Обеспечение экономической безопасности как одной из важнейших функций государства. *Финансовые проблемы РФ и пути их решения: теория и практика*. Труды IV Международной научно-практической конференции. СПб. : Нестор, 2003. С.56–58. URL:

<http://economy-lib.com/ekonomicheskaya-bezopasnost-suschnost-otsenka-i-tendentsii-razvitiya-v-transformiruyuschemsya-obschestve>

70. Кузьменко В. В. Економічна безпека та сталий розвиток: взаємодія на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01. Донецьк, 2007. 20 с.

71. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1 (1). С.86–96.

72. Крутов В. В. Становлення і розвиток недержавних суб'єктів сектору безпеки України (система безпеки підприємництва). Наукова доповідь. Київ : НІСД, 2011. 85 с.

73. Курило В.І. Організаційно-правові засади надання охоронних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец.: 12.00.07. Ірпінь, 2002. 20 с.

74. Лавров Ю.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 127–130.

75. Лазаренко М.П., Ніколаєнко К.В. Фінансова безпека підприємства та її управління. URL: http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/10_57970.doc.htm

76. Любимов В. І. Поняття та критерії інвестиційної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=136>.

77. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. 400 с.

78. Маліновська О. Я. Проблеми державного регулювання розвитку підприємництва в Україні. *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 200–205.

79. Мартинюк В.П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави. *Економіка, менеджмент, підприємництво*. 2013. №25 (I). С.179–188.

80. Матвійчук Л.О. Методи визначення рівня фінансової безпеки підприємства / Л.О. Матвійчук // *Вісник ЖДТУ*. Серія: Економічні науки.

2010. № 4(54). С. 330–332.

81. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник. Київ : КНЕУ, 2003. 387с.

82. Мірошниченко О. Економічна безпека України: стан і дослідження питання (погляд скрізь 20-річчя незалежності) URL: <https://news.pn/ru/public/79872>

83. Мелехов А. А. Эволюция подходов к содержанию категории «экономическая безопасность предприятия». *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2009. № 19. С.316–319.

84. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України. За редакцією к.е.н., засл. економіста України Я.А.Жаліла. Київ : НІСД, 2010. 45 с.

85. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. За ред. В. М. Гейця. Харків : Вид-во «ІН-ЖЕК», 2006. 240 с.

86. Мунтіян В. Економічна безпека України: Монографія. Київ : КВІШ, 2009. 464 с.

87. Муренко Т. О. Визначення оціночних показників економічної безпеки залізничних підприємств у складі мережевих об'єднань. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2015. Випуск 10. Частина. 1. С. 192–195.

88. Муренко Т. О. Діагностика загроз економічній безпеці підприємства. *Економіка і фінанси*. 2014. Випуск 1. С. 3–6.

89. Нагребельний В. П. Правове забезпечення модернізації державного управління та державного регулювання в економічній сфері України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2. С. 133–140.

90. Новикова И. Инновационный подход к организации взаимодействия участников управления охранной деятельностью. *Охранная деятельность*. 2004. № 11 (47). С. 32–34.

91. Новикова И. Налоговое стимулирование инновационной деятельности в системе организации охранной деятельности. *Охранная деятельность*.

2005. № 11 (47). С.7–9.

92. Олійничук О. Система економічної безпеки держави та рівні її формування: концептуальні аспекти. *Галицький економічний вісник*. – Тернопіль : ТНТУ, 2015. Том 48. № 1. С. 93–100.

93. Остроухов О. В. Порівняльна характеристика підходів до визначення змісту економічної безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва* : Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. №1 (4). 2013. С.47–53.

94. Пастернак-Таранушенко Г. А. Безопасность: система, подсистема, оценки, новое оружие. *Экономика Украины*. 2000. № 12. С. 55–59.

95. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. *Методологія забезпечення: монографія*. Київ : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

96. Підхомний О.М. Типологія загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 605. С. 119–123.

97. Підхомний О.М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Економічні науки*. Серія “Облік і фінанси”. Збірник наукових праць. Луцький державний технічний університет. 2007. Випуск 4 (16). Частина 2. С. 73–76.

98. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія. *Економіст*. 2007. № 8. С.23–25.

99. Подковенко, Л. Безпека як сфера підприємницької діяльності. *Правова система України в умовах європейської інтеграції* : погляд студентської молоді : зб. тез доп. I Міжнар. студ. наук. конф. [м.Тернопіль, 3-4 квіт. 2017 р.] / редкол. : С. В. Банах, Ян Зімни, А. В.Вихрущ [та ін.] ; відп. за вип. А.В.Грубінко. – Тернопіль : Вектор, 2017. Секції 3-6. С. 122–125.

100. Пойда-Носик Н.Н. Використання системного підходу в управлінні фінансовою безпекою підприємства. *Науковий вісник*

Ужгородського університету. Серія Економіки. 2011. Спецвипуск 33. Частина 3. С. 158–163.

101. Пойда-Носик Н.Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2011. №1(55). С. 340–342.*

102. Правові засади державного регулювання економікою України : навч. посіб. [Ю. І. Крегул, Р. О. Банк, О. В. Сердюченко та ін.]; за ред. Ю.І.Крегула. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 664 с.

103. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність і взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка менеджмент підприємство. 2013. №25 (I). С.188–195.*

104. Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія / [І.Ф.Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін. ; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А.М, Колота, В. В. Рогового]. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.

105. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т.; / [за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П.Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка]. Том 3: Конкурентоспроможність української економіки. Київ : Фенікс, 2007. 556 с.

106. Судорогін М. Державний вплив на розвиток малого і середнього бізнесу – пріоритетний напрям модернізації економіки. *Право та державне управління. 2011. № 3. С. 145.*

107. Сундук А. Банківське кредитування як чинник гарантування інвестиційної безпеки регіонів України. *Вісник Національного банку України. 2004. № 1. С. 24–26.*

108. Тарасюк Г.М. Економічна безпека як критерій ефективності економічної стратегії держави. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2010. № 4(54). С. 192–193.*

109. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні: афтореф. дис. на здобуття д-ра наук. з держ. управління: 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». Київ, 2004. 43 с.

110. Ткаченко В. Г., Коваленко Є. В. Економічна безпека регіонів. URL : http://debaty.org/ua/article/decentralization_reform/decentralizatia_publ_ref/200.html

111. Хайлова Т. В. Формування державного механізму управління економічною безпекою підприємництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 25.00.02. Донецький державний університет управління. Донецьк, 2004. 17 с.

112. Шепета О.В. Поняття, зміст, загрози та складові безпеки підприємницької діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С.165–168.

113. Шлемко, В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД, 2007. 144 с.

114. Юрків Н. Я. Економічна безпека підприємств реального сектора на посттрансформаційному етапі розвитку економіки України. *Економічний вісник*. 2012. №19/1. С. 51–57.